

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Centrum zdraví Kolín - hledání nové náboženské identity současnosti

Kateřina Zemanová

Bakalářská práce

2014

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Zemanová**
Osobní číslo: **H11217**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Centrum zdraví Kolín - hledání nové náboženské identity současnosti**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude pojednávat o významu esoterických nauk jako o způsobu hledání nové náboženské identity v České republice, především pak v oblasti Kolínska. Bude zde zahrnuta odborná kompilace autorů, kteří se danou problematikou více zabývají, a zároveň bude obsahovat výsledky vlastního šetření provedeného v Centru zdraví Kolín (metodami kvalitativního výzkumu - nestandardizovaný rozhovor, zúčastněné pozorování). Cílem je především popsat proces získávání náboženské identity, její vliv, důvody užívání i vztah mezi samotnými klienty i učiteli. Zároveň je však důležité podívat se na tuto problematiku jak z pohledu veřejnosti, tak odborníků.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- LUŽNÝ, Dušan a David VÁCLAVÍK. Individualizace náboženství a identita: poznámky k současné sociologii náboženství. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2010, 351 s. ISBN 978-808-6702-698.
- BOWIE, Fiona. Antropologie náboženství: [rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví]. Vyd. 1. Překlad Vladimír Petkevič. Praha: Portál, 2008, 335 s. ISBN 978-807-3673-789.
- SOKOL, Jan. Filosofická antropologie: člověk jako osoba. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 222 s. ISBN 978-807-3674-229.
- ŘÍČAN, Pavel. Psychologie náboženství a spirituality. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 80-736-7312-6.
- GEERTZ, Clifford. Interpretace kultur: Vybrané eseje. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 565 s. ISBN 80-858-5089-3.
- ELIADE, Mircea. Posvátné a profánní. 2., přehlednuté a opr. vyd., v Oikúmené 1. Překlad Filip Karfík. Praha: Oikoyomenh, 2006, 147 s. Oikúmené, sv. 125. ISBN 80-729-8175-7.
- VÁCLAVÍK, David. Náboženství a moderní česká společnost. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 243 s. ISBN 978-802-4724-683.
- ŠTAMPACH, Odilo Ivan. Náboženství v dialogu: kritické studie na pomezí religionistiky a teologie. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 205 s. Studium (Prague, Czech Republic). ISBN 80-717-8168-1.
- VOJTÍŠEK, Zdeněk. Encyklopedie náboženských směrů v ČR: Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství. První. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-798-1.
- PADEN, William E. Bádání o posvátnu: Náboženství ve spektru interpretací. První. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2977-3.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.

Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **2. ledna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2014**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

PhDr. Michal Tošner, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 2. ledna 2014

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Kolíně dne 28. 3. 2014

Kateřina Zemanová

Poděkování

Touto cestou, bych ráda poděkovala PhDr. Janě Jetmarové, Ph.D. za odborné vedení mé práce, cenné rady a připomínky. Mé díky si zaslouží i PhDr. Tomáš Boukal, Ph.D. za přínosné konzultace, informátoři za poskytnuté rozhovory a vřelé přijetí, a hlavně má rodina za umožnění studia a podporu při něm.

ANOTACE

Práce se věnuje hledání nové náboženské identity v současné české společnosti. Autorka popisuje případ Centra zdraví Kolín, jako zdroje individuální religiozity a odpovídá na otázku významu spirituálních center v moderní době. Téma je zasazeno do teorie individualizace, sekularizace a identity. Kvalitativní výzkum probíhal formou polostrukturovaných rozhovorů a zúčastněného pozorování.

KLÍČOVÁ SLOVA

náboženství, náboženská identita, individualita, spiritualita, sekularizace, tekutá víra

TITTLE

Center health of Kolín - searching a new religious identity today

ANNOTATION

The work is dedicated to finding new religious identity in contemporary Czech society. The author describes the case of a Centrum zdraví Kolín, as a source of individual religiosity and answers the question of the importance of the spiritual centers in the modern era. The theme is set in the theory of individualization, secularization and identity. Qualitative research was conducted through semi-structured interviews and participant observation.

KEYWORDS

religion, religious identity, individuality, spirituality, secularism, liquid belief

OBSAH

ÚVOD	8
1 METODOLOGIE	11
2 TEORETICKÁ ČÁST	16
2.1 Náboženství a spiritualita v moderní době z pohledu teorie individualizace.....	16
2.2 Teorie sekularizace, její proces a kritika.....	22
2.3 Kritika sekularizace.....	24
2.4 Individualizace religiozity.....	25
2.5 Identita.....	28
2.6 Spiritualita jako zdroj nové náboženské identity	31
2.7 Spirituální aspekty.....	35
2.8 Esoterika a její kritika	37
3 PRAKTICKÁ ČÁST	39
3.1 Zdroje náboženské identity v Kolíně	39
3.2 Zdroje náboženské identity v Centru zdraví Kolín	42
3.3 Jedinec a spirituální aspekty.....	45
3.4 Soukromé individualizované náboženství.....	48
3.5 Konstruování vlastní spirituální identity.....	51
3.6 Jedinec a komunita.....	52
3.7 Zúčastněné pozorování.....	57
3.8 Spirituální konzumace.....	64
3.9 Má sebereflexe	66
4 ZÁVĚR	67
5 POUŽITÁ LITERATURA	69
6 PŘÍLOHY	75

ÚVOD

V posledních letech si ve svém okolí i v médiích čím dál častěji všímám jedinců, kteří tvrdí, že jsou bez náboženského vyznání, tedy že se plně neztotožňují s vírou v Boha. S tím souvisí pojem „ateismus“, který znamená bezbožnost (nevíru), neboli popírání Boha či Božstev.¹ Po hlubších rozhovorech se však dozvídám, že tento pojem nechápou všichni stejně.

Někteří prohlašují, že jsou ateisté a nevěří v Boha² ani v nadpřirozeno, jiní se k ateismu také hlásí, ovšem již nepopírají, že existuje „něco víc, něco nadpřirozeného“ neboli „vyšší moc“. Tito lidé se tak více soustředí na materiální stránku života a hledáním duchovna se nezabývají, neboť by je to mohlo omezovat a svazovat.

Potom jsou lidé, kteří se nehlásí k ateismu a věří v „určité duchovno“, které se snaží nalézt pomocí esoterických nauk. Tito jedinci tedy nepatří do kolonky „ateistů“ neboť věří, jen je jejich způsob hledání duchovna odlišný od klasického pojetí víry v Boha u křesťanů či jiných náboženských směrů (avšak některé rysy náboženství může obsahovat).

A tak přicházím k úvahám, proč tito lidé hledají svou podstatu a víru v esoterice,³ kde se scházejí, jak často, jakou má toto hledání podobu (čemu věří), jaký má pro ně význam a vliv na jejich životy.

Tato polemika mi pomohla při zjišťování toho, jakému tématu bych se ve své bakalářské práci chtěla věnovat. Rozhodla jsem se zkoumat hledání náboženské identity v Centru zdraví Kolín, které se snažilo pomocí určitých technik rozvíjet klientovu osobnost. Má práce se tak nazývá Centrum zdraví Kolín - hledání nové náboženské identity současnosti.

Samotnou aktuálnost tohoto tématu považuji za důležitou, neboť jsme neustále svědky násilných a komunikačních rozepří či psychologických problémů v celé společnosti, které mohou být interpretovány jako neznalost naší podstaty, tedy identity, která je však relativní,

¹ Jan Sokol jej chápe jako zločin proti obci, kterým se provinil ten, kdo se nechtěl účastnit společné bohoslužby. Ve starověku se tak často obviňovali Židé, později i křesťané. V novověku zas označuje postoj, odmítající boha a náboženství. Vědecký ateismus je přesvědčen, že toto stanovisko plyne z vědy. Masovým jevem se ateismus stal v 19. a 20. století. (Sokol: 2009)

² Slovo Bůh v celé práci označuji velkým písmenem, neboť jsem jej já, i informátoři chápali ve smyslu náboženské úcty.

³ O. I. Štampach esoterikou rozumí: „(...)domnělou nebo skutečnou vrstvu některých náboženství, která je ukryta před veřejností i před obyčejnými přívrženci daného náboženství, jimž je dostupná (...). Esoterismus se případně pohybuje mimo rámec institucionalizovaného náboženství a oslabuje se též jeho vazba na náboženský základ. Souvisí také s filozofií a stává se celkovým postojem.“ (Štampach 1998:149)

neboť se časem mění a přetváří. Esoterické nauky tak mohou některým z nás pomoci při jejím hledání.

Cílem práce je získání odpovědí na otázky, které mě budou vést celým výzkumem. Podle názvu práce je pak patrné, že se budou zabývat esoterickým centrem. Hlavní výzkumná otázka tak zní: „*Je Centrum zdraví Kolín zdrojem nové náboženské identity?*“ a pokud ano, tak „*Jak a proč klienti esoterického Centra zdraví Kolín hledají novou náboženskou identitu?*“ a „*Jak je náboženská identita vnímána jeho členy?*“ Položením těchto otázek se chci dozvědět, zda jsou esoterická centra zdrojem nové alternativní religiozity, která přispívá k nové identitě jedince.

Pro pochopení fenoménu esoterických center bych chtěla znát i další praktické odpovědi, například jak samotné centrum funguje, jaký je jeho hlavní záměr a cíl, jestli má nějakou cílovou skupinu klientů, co ke vzniku centra majitelku vedlo, jak je rozdělena práce učitelů, co se od výuky očekává a zda aktéři v centru vnímají náboženskou identitu vědomě.⁴

Pro toto téma jsem se rozhodla také z důvodu osobní zkušenosti, neboť jsem vyrůstala v rodině, jejíž členové chápou víru různými způsoby. Starší členové rodiny jsou křesťané, jsou pokřtěni a pravidelně navštěvují bohoslužby. Ovšem jiní členové, kteří jsou také pokřtěni, věří v Boha, ale nevěří v instituci náboženství a tak nechodí pravidelně do kostela. Jejich víra se viditelně projevuje především ve svátky (Vánoce, Velikonoce). Ostatní z rodiny pak věří v „něco víc“, avšak hledáním hlubšího významu se nezabývají. Zde tak poukazují na různé verze osobního postoje k chápání náboženství i duchovna a zároveň na rozdíl mezi religiozitou a institucionalizovaným náboženstvím.⁵

Já osobně pokřtěná nejsem a v otázce náboženství, esoterických nauk a hnutí jsem v současné době otevřená. Ve výzkumu se budu snažit být nestranná a nezaujatá, neboť jen tak mohu správně reflektovat svou práci.

Esoterika jako duchovní cesta mě oslovuje a tak může být tento výzkum prospěšný nejen veřejnosti, ale i mé osobě, neboť v závěru práce mohu dojít k jisté sebereflexi a většímu

⁴ **vědomě** jako proces aktérova svobodného rozhodnutí distancovaného od institucionálních náboženství nebo **nevědomě**, skrze centrum vnímající jako možnost, která jim může pomoci na jejich cestě při hledání vlastního „Já“ skrze nevědomé využívání náboženských prvků.

⁵ Hamplová a Řeháková poukazují na Zdeňka Nešpora, který popisuje institucionalizované náboženství, jehož charakteristikou je organizovanost a propojenost na církevní instituce. Alternativní religiozita/spiritualita oproti tomu odkazuje na náboženské představy, které nepatří do oficiální věrouky tradičních historických církví. Více se touto tematikou zabývají Greeley 2003; Heelas 1999,2002; Knoblauch 2003; Nešpor 2008.

(Nešpor 2008:167-172) cit IN: HAMPLOVÁ, Dana a Blanka ŘEHÁKOVÁ. Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí: výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008, náboženství. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 14. Sociologické studie, 2009/02. ISBN 80-733-0163-6.

pochopení této problematiky. Zároveň doufám, že práce pomůže případným zájemcům o toto téma a nabídne jim užitečné informace.

Práce bude rozdělena na tři části. První část se týká metodologie výzkumu. Zde se seznámíme s výzkumnými metodami, rozdělením práce, představením respondentů, lokalitou výzkumu a etikou.

Druhá část se bude zabývat teorií, která je tvořena odbornou kompilací autorů na řešenou problematiku. Hlavními body jsou zde koncepce identity, náboženské identity, proces sekularizace v českých zemích a kritika esoteriky.

Třetí, praktická část pak zahrnuje vlastní výzkum propojený s teorií a zároveň prezentuje výsledky empirického výzkumu. Tato část vychází z polostrukturovaných rozhovorů a zúčastněného pozorování Centra zdraví Kolín, které jsem absolvovala v roli klienta.

V závěrečné části shrnu výsledky svého výzkumu a zodpovím výzkumné otázky.

1 METODOLOGIE

Celý výzkum probíhal od února 2013 až do března 2014. Práci jsem si rozdělila na několik etap. Na úvod výzkumu jsem zmapovala terén, abych si byla jistá, zda je pro mě výzkumná lokalita přínosná z hlediska řešené problematiky. Tento průzkum probíhal v únoru 2013, kdy jsem se seznámila s majitelkou Centra zdraví Kolín a s jeho prostředím.

Vlastní výzkum pak navazoval na průzkum terénu, při kterém jsem pravidelně docházela na přednášky a kurzy. Na těchto hodinách jsem se blíže seznámila s jednotlivými učiteli a klienty a provedla zúčastněné pozorování. Tato fáze trvala od února do června 2013.

V druhé fázi (červen až leden) jsem chtěla získat zpětnou vazbu od klientů i učitelů. Cílem tak bylo vytvořit pět až deset polostrukturovaných rozhovorů, jejichž průběh pak závisel na otevřenosti a času, který mi každý z aktérů mohl věnovat. Jednotlivé informátory jsem zároveň nechala určit, kde a kdy se budou se mnou chtít setkat, zda v Centru zdraví Kolín či na nějakém neutrálním místě. V této fázi jsem současně započala výzkum literatury a dostupných zdrojů o této problematice (září- leden).

První a druhá fáze se však navzájem překrývaly, neboť jsem při navštěvování jednotlivých kurzů zároveň prováděla rozhovory s informátory, kteří byli otevřenější a sdílnější. Ostatní rozhovory pak vznikly až po delším seznámení, tedy během září až ledna 2014.

V třetí závěrečné fázi (leden až březen) jsem vše zpracovala a sepsala do finální podoby. Průběžné sepisování dat však probíhalo již v první i druhé etapě, kdy jsem vytvářela terénní deník, který mi umožnil mít informace roztříděné podle témat.

Bohužel v druhé fázi výzkumu jsem se dozvěděla, že činnost Centra zdraví Kolín bude ukončena. Jelikož jsem však měla několik hotových rozhovorů a kontakty na ostatní v centru, rozhodla jsem se výzkum dokončit. Několik rozhovorů tak vzniklo v době, kdy už bylo centrum zrušeno.

Výzkumné metody sběru dat

První metodu, kterou jsem použila, byl *deskresearch*, jehož pomocí jsem si nastudovala pojmy jako esoterika, náboženská identita, spiritualita a historie esoterických center v České republice. Díky znalostem, které jsem získala na základě studia literatury, jsem si mohla sestavit výše uvedené výzkumné otázky, cíle a celkový koncept mého terénního výzkumu.

Výzkum probíhal formou *polostrukturovaných rozhovorů*, které jsem měla připravené jen v základní formě a podle informátora a okolností jsem je přetvářela. Dílčí otázky se zaměřovaly především na fungování a praktičnost Centra zdraví Kolín a sloužily k pochopení a zodpovězení hlavní výzkumné otázky. Níže tak uvedu několik dílčích podotázek, které byly roztrženy podle toho, jakou úlohu informátor v centru zastupoval.

Otázky zaměřené na učitele:

Jaké důvody Vás vedly k tomu, abyste vyučoval (a) v CZK?

Co a proč jste od své výuky v centru očekával (a)?

Otázky zaměřené na klienty:

Jakým způsobem ovlivnilo navštěvování CZK Váš následující život? A proč?

Jaké kroužky, workshopy či jiné aktivity zde navštěvujete a proč jste si vybral (a) právě je?

Jaký k nim máte vztah?

Otázky zaměřené na učitele i klienty:

Jakou roli ve Vašem životě hraje spiritualita (duchovno a hledání smyslu života)? Případně proč jej hledáte?

Jaké aktivity a prožitky Vás v CZK ovlivnily a které nejvíce? Měli pozitivní nebo negativní význam? Proč pro Vás byli pozitivními nebo negativními?

Jak vnímáte Centrum zdraví Kolín? Čím pro Vás je? Proč ho tak vnímáte?

Další metodou bylo *zúčastněné pozorování*, které jsem absolvovala v roli klienta. Během výzkumu jsem navštívila několik přednášek a kurzů, které jsem následně písemně zpracovala, aby byly pro čtenáře co nejvíce autentické.

Karnální metodou jsem pak vyzkoušela některé praktiky na vlastním těle a využila autosugestivního pozorování, které mi pomohlo nahlížet na danou problematiku jiným úhlem pohledu a umožnilo být součástí komunity.

Výzkum jsem provedla *metodou případové studie*, která je jednou z metod kvalitativního výzkumu. Podle Hendla jde v případové studii o: „(...)zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. Případová studie v sociálně vědním výzkumu je podobná mikroskopu: její hodnota závisí na tom, jak dobře je zaostřena. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům. Na

konci studie se zkoumaný případ vřazuje do širších souvislostí. Může se srovnat s jinými případy, provádí se také posouzení validity výsledků.“⁶

Hendl pak odkazuje na Shaughnessy a kol., kteří definují fáze případové studie. Mezi jednotlivé kroky tak patří určení výzkumné otázky, výběr případu, určení metod sběru a analýzy dat, přípravu sběru dat, sběr dat, analýzu a interpretaci dat a přípravu zprávy.⁷

Etika výzkumu

Myslím si, že jsem pro toto téma v jistém směru nezaujatá, neboť jsem v centru neměla žádné rodinné příslušníky, kteří by mě mohli ovlivňovat či omezovat. Avšak jak jsem již v úvodu popisovala, možným problémem mohla být má neznalost vlastní „plné“ identity.

Jsem si vědoma toho, že výběr námětu práce, informátorů a sestavení celého výzkumu již ovlivnilo práci samotnou, a je to důsledek vkládání mé vlastní subjektivní identity. Přesto si uvědomuji antropologickou reflexi a díky tomu vím, že co mě ovlivňuje v mém osobním životě, může mít dopad na kvalitu i obsah této práce.

Možným problémem tak mohli být i určitá etická řešení přístupu k lidem, a pokud se mi nějaká nauka osobně líbila, mohla jsem ji také propagovat a věnovat jí větší prostor ve své práci. Tuto skutečnost jsem se však snažila eliminovat a měla neustále na paměti, abych dokázala být nestranná a objektivní.

Současně jsem si vědoma toho, že se tento výzkum věnoval osobnímu, citlivému tématu, což pro některé aktéry nemuselo být příjemné a lehce sdělitelné. Zároveň jde o téma, které informátoři ani nemohli prostřednictvím rozhovoru plně předat, neboť některé informace byly založené na osobním duchovním prožitku a vnímání.

Informátoři

Seznam informátorů byl vytvořen až v druhé části výzkumu. Jejich výběr nebyl náhodný, neboť jsem chtěla docílit stejného podílu klientů a učitelů, aby výzkumná část nabízela rovnovážné odpovědi na danou problematiku.

Mezi informátory jsou pak zastoupeny více ženy. Není to způsobeno osobním volbou a preferencí, ale pouze faktem, že Centrum zdraví Kolín navštěvovalo více klientek, než klientů a zároveň zde působilo více učitelek, což vedlo k omezení výběru.

⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 104. ISBN 80-7367-040-2.

⁷ (Shaughnessy a kol.:1990) cit. IN: HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 113-114. ISBN 80-7367-040-2.

Důvod, proč tomu tak bylo, může být ten, že ženy mají jiné psychologické myšlení a přístupy než muži, proto se také o oblast duchovna více zajímaly. Podle Dany Hamplové se pozorované rozdíly v religiozitě mezi ženou a mužem rozlišují na základě několika teorií.

- 1) Ekonomizující teorie se zaměřuje na význam lidského kapitálu a pracovního trhu.
- 2) Marxistická perspektiva vidí ženy jako utlačovanou skupinu, která si svojí bezmocnost řeší příklonem k náboženské víře.
- 3) Psychosociální teorie klade důraz na vliv emocionálních a expresních prvků ve výchově dívek, oproti racionálně instrumentální výchově chlapců⁸

Informátoři jsou dospělí jedinci, které jsem kromě jednoho aktéra předem neznala. Získávání dat tak bylo zdlouhavější, jelikož jsem si musela vytvořit sociální vazby, které umožňovaly, aby mě mohli informátoři lépe poznat a tak se rozhodnout, zda mi mohou důvěřovat a poskytnout údaje. Klienti i učitelé mi je pak předávali „po hodině“ v Centru zdraví Kolín nebo v kavárně, která byla blízko centra.

V práci se objevuje zpověď pěti informátorů. Zde je stručný přehled o jejich osobě a sociokulturním prostředí. Jejich jména jsou zvolena podle osobního výběru. Jednotlivé aktéry jsem také ujistila o tom, že všechna data, která mi poskytnou, budou anonymní.

Renata – učitelka, 42 let, pracovala jako zdravotní sestra, v době výzkumu žila v Kolíně a poté se přestěhovala do okolí Brna. Zaměřovala se především na jógu a přírodní léčení.

Alena – klient, studentka, věk 21 let, žije v Kolíně. Navštěvovala především kurz jógy.

Daniel – učitel, pracující, masér, 27 let, v současné době se věnuje především hudební produkci. Do Centra zdraví Kolín dojížděl.

Zdeňka - klient, 38 let, žije v Kolíně, absolvovala 1. stupeň reiki. V centru navštěvovala automatickou kresbu, workshopy, masáže a občas jógu.

Tereza - vedoucí centra, učitelka, podnikatelka v oblasti esoteriky, 33 let. V centru se zabývala především masážemi, automatickou kresbou, léčením s anděly a reiki.

Marek – učitel, 32 let, bydlí v Kutné Hoře, zaměřoval se na kurz meditace a tantry.

⁸ 1) teorie: (Gee 1991, deVis, McAllister 1987, de Vaus 1984); 2) teorie: (Roth, Kroll 2007).
Dana Hamplová. 2011. „Náboženství a pohlaví: Proč jsou ženy zbožnější než muži?“. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 47 (2): 297-323. [Použitá data: International Social Survey Program (ISSP) 2008 Detradicionalizace a institucionalizace náboženství (DIN) 2006].

Miloš – učitel, terapeut, žurnalista. V centru se zaměřoval na workshopy o duchovnu.

Miloš a Marek mi neposkytovali soukromé rozhovory, ale byli součástí zúčastněného pozorování, ve kterém jsem působila jako klient a oni v roli učitelů.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Náboženství a spiritualita v moderní době z pohledu teorie individualizace

Náboženský život se v současnosti neustále vyvíjí a přetváří a to nejen v České republice, ale na celém světě. Proto je nutné se seznámit s teoretickými možnostmi, abychom lépe pochopili interpretaci dat, z terénního výzkumu v Centru zdraví Kolín. Téma mého výzkumu je nutné teoreticky uchopit především v historickém a společenském kontextu. Zároveň je třeba si uvědomit, jak a kdo ovlivnil teorie identity, sekularizace či individualizace.

Pojem náboženství a spirituality se v moderní době často různě interpretuje, a jelikož je tento pojem klíčový tak v problematice, která se zde řeší, je důležité tyto termíny chápat v celé jejich složitosti.⁹

V knize „*Psychologie náboženství a spirituality*“ zmiňuje Pavel Říčan Pargamenta a Střížence, kteří si myslí, že došlo ke změně chápání slov náboženství a religiozity. Spiritualita se začala v moderním světě více interpretovat, zatímco náboženství chápeme více negativně. Dále náboženství vnímají jako něco spjatého s tradicí a vyprázdňeností, oproti spiritualitě, která působí nově, mladě a prožitkově plně.

Pargament pak chápe náboženství jako hledání *významového*, způsoby, které mají vztah k posvátnu, zatímco spiritualita je hledání *posvátného*. Spiritualita je tak centrální funkcí náboženství, jeho „srdcem a duší“.¹⁰

Hugo Stamm pak spiritualitu také vymezuje jako hledání a chápe ji jako způsob života nesený vírou, která zásadně utváří celkovou lidskou existenci v konkrétních podmínkách života. Spiritualita tak může být chápána jako klíčový pojem pro hlubší hledání smyslu a cíle bytí.¹¹

Sociálně antropologický pohled pak prezentují Clifford Geertz a É. Durkheim, kteří vymezují náboženství z hlediska symbolické antropologie a francouzské sociologické školy.

⁹ Mircea Eliade odkazuje na Neubauera, který podotýká, že vhodnější než výraz české náboženství je využívat latinské slovo religio, které se uplatnilo jako výraz pro pojem náboženství v mnoha jazycích. Podle jednoho dohadu, je religio odvozeno od ligare, což znamená vázat, re- ligare tedy snad vzájemně vázat. Re-ligio lze tedy chápat jako vzájemnou vazbu mezi člověkem a Skutečností, která ho přesahuje. (NEUBAUER1994: 12) cit. IN: ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní: základní metody a aplikace*. 2., přehlednuté a opr. vyd., v Oikúmené 1. Praha: Oikoymenh, 2006, s. 37. Oikúmené, sv. 125. ISBN 80-729-8175-7.

¹⁰ (Pargament, 1999; Střížencec, 2001:42.). cit. IN: ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. První. Praha: Portál, 2007. s. 43. ISBN 80-7367-312-6.

¹¹ STAMM, Hugo. *Pozor esoterika: mezi spiritualitou a pokoušením*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2002, s. 22. ISBN 8020010181.

Cliford Geertz vidí náboženství jako „(1) systém symbolů, které (2) v lidech ustanovují silné, pronikavé a dlouhotrvající nálady a motivace tím, že (3) formulují pojmy obecného řádu bytí a (4) obdařují tyto pojmy, takovým nádechem skutečnosti, že (5) se tyto nálady a motivace zdají jedinečně realistické“¹²

Systém symbolů představují kulturní vzorce, které v lidech spouští silné, pronikavé a dlouhotrvající nálady a motivace, tedy vytváří jejich předpokládané chování. Motivace (náboženská zkušenost) je jasně daná a člověk je s jejími symboly pevně svázán. Víra je pak pojem, který je odsuzován k psychologickému zkoumání. Geertz ji vidí jako důsledek vyšší autority, která je chápána v náboženské perspektivě. Poslední pasáž pak poukazuje na to, že nálady a motivace mají dopad na všední život věřícího člověka, a to tím, že mu propůjčuje jeho tvárnost.¹³

Émile Durkheim ve své práci „*Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*“ poukazuje na pevný vztah mezi náboženstvím a společností, kdy jedno bez druhého nemůže existovat. Zároveň však nepopírá, že náboženství může v průběhu vývoje ztrácet svůj smysl a moc. Jedinec se v současnosti neustále řídí společenskými pravidly, která jej usměrňují, a vykazují mu místa v určité oblasti, mezi kterými se sice může pohybovat, ale jeho svoboda není absolutní. Společnost tak utváří nad jedinci dohled skrze uznávaný a morální systém, kterým může být i náboženství. Jedinci tak náboženství umožňuje orientovat se a existovat ve společnosti.

Zároveň pak nepopírá, že se společnost neustále mění a utváří. Avšak pokud se společnost přeměňuje, současně se vždy pozměňuje i náboženství, které se jako prvek společnosti transformuje, tak aby mohl být nadále její součástí. Náboženství tak představuje něco věčného, co přežívá všechny ostatní symboly, neboť společnosti cítí potřebu pravidelně udržovat kolektivní pocity a ideje.¹⁴

Podle Zdeňka Nešpora je pak náboženství také určitým zdrojem morálního systému, který vidí jako: „(...)typ symbolického universa, vytvářejícího významné/základní kulturní hodnoty a normy a (v některých případech) ovlivňujícího téměř všechny typy osobního a sociálního jednání, včetně jednání v politické a ekonomické sféře.“¹⁵

¹² GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur: Vybrané eseje*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 107. ISBN 80-85850-89-3.

¹³ GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur: Vybrané eseje*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 108-139. ISBN 80-85850-89-3.

¹⁴ DURKHEIM, Émile. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Suchomel. Praha: Oikoyomenh, 2009, s. 447- 460. Oikúmené, sv. č. 9. ISBN 80-729-8056-4.

¹⁵ Nešpor, Z. R. (ed.). *Jaká víra? : Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. s. 22. Praha, 2004 : Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

Pro celistvé pochopení je potřeba vysvětlit i význam pojmů modernita a postmodernita, které se často objevují především v oblastech sociologie a antropologie náboženství. Giddens mezi nimi vidí rozdíl. Modernita je nejasně vymezeným, rozpoznatelným názorem především v oblastech umění (který byl nahrazen jinými směry postmoderního druhu), zatímco postmodernita je podle něj úplně něco jiného: „*Jestliže se přesouváme do fáze postmodernity, pak to znamená, že trajektorie sociálního vývoje nás odvádí od institucí modernity směrem k novému a odlišnému typu sociálního řádu.*“¹⁶

Grace Davie pak poukazuje na to, že prezentují změnu kulturních forem. A ačkoli jsou oba pojmy velice rozdílné, neustále se prolínají a ovlivňují.

Podle A. Giddense existují tři zdroje rychlého vývoje modernity: *Oddělení času a prostoru*, což je podmínka, která vytváří způsoby přesného časového a prostorového zónování. Dále je to *rozvinutí vyvažujících mechanismů*, které „vytlačují“ sociální činnost z lokálních souvislostí a upravují sociální vztahy napříč velkými časoprostorovými vzdálenostmi. A třetí zdroj *reflexivní přivlastňování vědění*, pak představuje produkci systematického vědění, které se stává celistvou součástí reprodukce systému, která vytlačuje sociální život z ustálené tradice.¹⁷

Sociologie náboženství se v minulosti opírala o teorii racionální volby a teorii sekularizace, v dnešní době je však zpochybňována a nahrazuje ji teorie individualizace.

Důsledkem modernity je pak globalizace¹⁸ a související sekularizace (podle Lužného, teorie individualizace). Globalizace je však nejen důsledkem modernity, ale je v ní přímo zahrnutá, neboť je součástí základní podstaty moderní společnosti. Zároveň kulturní globalizaci nemůžeme zužovat na kulturní šíření některých prvků západní kultury. „*Je třeba jasně vnímat, že i mimoevropské kultury se vzájemně ovlivňují a že také ony silně ovlivňují západní kulturu.*“¹⁹

Podle Dušana Lužného sekularizace,²⁰ nebo spíše sekularizační teze, popisuje modernitu, jako výsledek diferenciaci a racionalizace. Hlavní příčiny modernity spatřuje ve

¹⁶ GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 46. Post, sv. 3. ISBN 8086429156.

¹⁷ GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 52. Post, sv. 3. ISBN 8086429156.

¹⁸ Termín globalizace se stal na přelomu tisíciletí jedním z klíčových slov, který je používán jako nástroj popisu (a v řadě případů i analýzy) změn, k nimž neustále dochází a které určují podobu dnešního života lidí v různých částech světa. (Lužný, Václavík 2010: 13)

¹⁹ LUŽNÝ, Dušan. Globalizace a sociologie náboženství. cit. IN: LUŽNÝ, Dušan a David VÁCLAVÍK. *Individualizace náboženství a identita: poznámky k současné sociologii náboženství*. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2010, s. 17. ISBN 9788086702698.

²⁰ Lužný poznamenává, že sekularizace není nejvhodnější pojem, lepší je užití termínu individualizace, tedy detradicionalizace a deinstitucionalizace forem náboženství. (Lužný, Václavík 2010: 25)

vzrůstající dělbě práce, vzniku sebeposuzovacích institucí (ekonomika, politika, školství, právo, umění, náboženství apod.) a racionalizovaných neosobních pravidel řízení těchto subsystémů.²¹

Gábor Oláh se odkazuje na Grace Davie, která poukazuje na řadu změn, které má sekularizace na svědomí. Díky ní došlo k růstu individualizované religiozity, náboženství již není jednotné, ale odkazuje se i na sekulární sféru. Zároveň se oslabil vliv náboženských institucí a vznikla nová náboženská hnutí. Také se uvolnila interpretace posvátna, která byla v minulosti konkretizována do institučních forem, jež omezovaly jedince ve svobodném výběru.²²

Grace Davie zároveň poukazuje i na fakt, že dochází ke změně vztahu jedince a náboženství (tedy i ke změně chápání posvátna a víry). Jedinec již nemá celoživotní závazek, ale může tento vztah libovolně měnit nebo jej pluralizovat.²³ Zároveň také dodává, že pokud mluvíme o podobách víry v dnešním moderním světě, můžeme Evropu chápat jako výjimečný případ. Evropské náboženství je tak spíše cosi jasně odlišného, to, co je charakteristické jen pro evropský světadíl. Ovšem je důležité upozornit na to, že všechny státy v Evropě neprocházely stejným procesem modernizace, proto se i na evropském světadílu náboženská situace různí.²⁴

Individualizace se tak stala důležitým pojmem při utváření identity každého jedince, kdy jej staví do „svobodných“ rozhodnutí, ve kterých musí neustále volit a řešit jejich důsledky. Samotná individualizace, ač se zdá jakkoli svobodná, je utvářena skrze společnost, která na jedince vyvíjí neustálý tlak.²⁵

Zygmunt Bauman v knize „*Individualizovaná společnost*“ chápe individualizaci jako nevyhnutelný úkol pro každého člověka. Individualizace tedy znamená osvobození jedince od předepsaného, zděděného nebo vrozeného určení, jako například sociálního postavení, které

²¹LUŽNÝ, Dušan. Globalizace a sociologie náboženství. cit. IN:LUŽNÝ, Dušan a David VÁCLAVÍK. *Individualizace náboženství a identita: poznámky k současné sociologii náboženství*. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2010, s. 25. ISBN 9788086702698.

²²(Davie 2007: 90). cit. IN: OLÁH, Gábor. *Zdroje spirituální identity: Případ jógy a tai-chi v Mikulově* [online]. Brno, 2010 [cit. 2013-12-10]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74989/fss_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. s. 9. Vedoucí práce Roman Vido.

²³(Davie 2007: 92). cit. IN: OLÁH, Gábor. *Zdroje spirituální identity: Případ jógy a tai-chi v Mikulově* [online]. Brno, 2010 [cit. 2013-12-10]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74989/fss_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. s. 10. Vedoucí práce Roman Vido.

²⁴DAVIE, Grace. *Výjimečný případ Evropa: podoby víry v dnešním světě*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2009, s. 10. Sociologická řada, sv. č. 9. ISBN 9788073251925.

²⁵LUŽNÝ, Dušan. Globalizace a sociologie náboženství. cit. IN: LUŽNÝ, Dušan a David VÁCLAVÍK. *Individualizace náboženství a identita: poznámky k současné sociologii náboženství*. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2010, s. 28. ISBN 9788086702698.

náleží každému člověku. Individualizace je tak nejvýznamnější rys moderní situace, který se v době tekuté modernity stal novou příčinou společenské nestability.²⁶

Česká republika je považovaná za jeden z nejsekularizovanějších²⁷ států na světě. Ovšem například Dušan Lužný tento názor vyvrací a říká, že náboženství má neustále, i v dnešní moderní době vliv na jedince a fungování společnosti, proto nelze plně oddělit náboženskou sféru od společnosti.

Lužný tak poukazuje na fakt, že vznik náboženských hnutí a jejich prudký vzrůst naznačuje, že sekularizační proces byl spíše „*ideologicky podmíněným přáním*“. Mohlo by se tedy zdát, že proces individualizace a modernizace bude pro náboženství negativní, avšak opak může být pravdou.²⁸

Česká společnost je pak v současnosti hodnocena z pohledu náboženského vyznání především podle kvantitativního výzkumu, který jednou za deset let provádí Český statistický úřad. Na tento výzkum se však nese z řad odborníků mnoho kritiky, neboť sčítá jen příslušnost k jednotlivým církvím a nezajímá se o netradiční formy náboženství.

V roce 2011 se však změnil formulář Českého statistického úřadu, byla doplněna kolonka, kdy se obyvatelé mohli vyznat jako „Věřící, kteří se nehlásí k žádné církvi ani náboženské společnosti“.

Pro naše zhodnocení situace v České republice může být zajímavé podívat se na sčítání obyvatelstva z let 1991, 2001 a 2011 a to z hlediska poměru věřící/bez vyznání, věku, vzdělání /pohlaví a kraje a města/venkova.

V roce 1991 se 4 523 734 občanů přihlásilo k víře a podobný počet, 4 112 864 obyvatel byl bez vyznání.

V roce 2001 pak vyznávalo víru již jen 3 288 088 věřících a zároveň začal narůstat počet obyvatel bez vyznání, k čemuž se přihlásilo 6 039 991 jedinců. Podle tohoto průzkumu pak bylo nejvíce věřících mezi ženami nad 70 let (ovšem musíme počítat s jejich nižší úmrtností oproti mužům). Z hlediska vzdělání bylo více věřících obyvatel s nižším dokončeným vzděláním. Celkově nejméně věřících pak bylo v Libereckém, Karlovarském a

²⁶ BAUMAN, Zygmunt. *Individualizovaná společnost*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 171. Myšlenky (Mladá fronta), sv. 19. ISBN 802041195x.

²⁷ NOVOTNÝ, Jiří. *Vývoj religiozity v České republice* [online]. Brno, 2012 [cit. 2013-12-10]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/316753/esf_m/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko - správní fakulta. s. 5. Vedoucí práce Josef Kunc.

²⁸ LUŽNÝ, Dušan. Globalizace a sociologie náboženství. Cit. IN: LUŽNÝ, Dušan a David VÁCLAVÍK. *Individualizace náboženství a identita: poznámky k současné sociologii náboženství*. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2010, s. 30. ISBN 9788086702698.

Ústeckém kraji. Střední Čechy, kde provádím výzkum, obsadily čtvrtou pozici. Věřících je pak více na vesnicích než ve městech.²⁹

Sčítání z roku 2011 dokládá, že z celkového počtu obyvatel České republiky se k věřícím, hlásícím se k církvi přihlásilo 1 463 584 osob a 705 368 občanů se pak zařadilo mezi věřící, nehlásící se k žádné církvi. Žádnou náboženskou víru pak nevyznávalo 3 604 095 obyvatel a 4 662 455 osob si nepřálo své vyznání uvádět.

Podle těchto průzkumů vyplývá, že počet věřících, hlásících se k církvi, na české náboženské scéně prudce klesá. Tato tendence může být způsobená přílivem náboženských směrů a hnutí po roce 1989. Jelikož průzkumy z let 1991 a 2001 nepočítaly s kolonkou věřící, nehlásící se k žádné církvi, nemůžeme dělat na toto téma přesné závěry. Avšak doplnění této kolonky do sčítání dokazuje, že tato kategorizace je v současnosti společensky plnohodnotně přijímána. Poměrně velké zastoupení občanů, hlásících se k této možnosti v roce 2011 (6,8%), pak zároveň poukazuje na to, že lidé věří v transcendentno mimo institucionalizované náboženství.³⁰

Další sociologický výzkum v oblasti náboženství pak provádí Dana Hamplová, která se zabývá náboženstvím a nadpřirozenem ve společnosti. Z výsledků jejího průzkumu je patrné, že je v Čechách poměrně hodně rozšířená okultní víra.³¹ Jen 9,5 % jedinců lze považovat za příznivce okultismu, ale existenci okultních jevů věří až 43% dotázaných. Ke křesťanství tak lze přihlásit asi desetinu, a k okultismu téměř třetinu respondentů.

Výzkum tak poukazuje na to, že v Čechách význam tradiční spirituality klesá, zatímco okultní religiozita nadále zůstává. V České republice je pak nízká důvěra k církvím a sekularizované hodnoty jsou u nás rozšířené více než v jiných evropských státech. Ovšem výzkum naznačuje také to, že odmítání tradičního křesťanství neznamená zavržení víry v nadpřirozeno jako celek. (Hamplová 2000:53)^{32,33}

²⁹ Náboženské vyznání obyvatelstva České republiky. *Český statistický úřad* [online]. 2003, 14. 11. 2012 [cit. 2013-10-31]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/nabozenske_vyznani_obyvatelstva_ceske_republiky_23_12_04

³⁰ Obyvatelstvo podle náboženské víry, podle nejvyššího ukončeného vzdělání, věku a podle pohlaví. *Český statistický úřad* [online]. 2012, 13. 11. 2012 [cit. 2013-10-31]. Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/A10032AF1C/\\$File/OBCR605.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/A10032AF1C/$File/OBCR605.pdf)

³¹ Dana Hamplová pak zmiňuje o okultní religiozitě: „V Čechách nejrozšířenější okultní religiozita, reprezentovaná například vírou v amulety, věštce i horoskopy, souvisí s fatalistickým přístupem k životu (či je jeho projevem). Lidé, kteří věří, že jejich život je určen postavením hvězd nebo že jejich budoucnost není otevřená, mají pochopitelně menší naději, že svojí aktivitou změni svůj osud, i menší motivaci se o to snažit. Taková orientace se pak promítá do celkového postoje k životu. Šetření ISSP 1998 tyto tendence potvrzuje. Zastánci religiozity okultního typu v něm například častěji než ostatní odmítali, že si svůj osud určujeme sami.“ (Hamplová 2000:49).

³² HAMPLOVÁ, Dana. *NÁBOŽENSTVÍ A NADPŘIROZENÉ VE SPOLEČNOSTI: Mezinárodní srovnání na základě empirického výzkumu ISSP (International Social Survey Programme)* [online]. Sociologický ústav AV

2.2 Teorie sekularizace, její proces a kritika

V této kapitole se budeme zabývat teorií sekularizace, která objasňuje vývoj náboženství převážně v devatenáctém a dvacátém století. Náboženství je spojováno s důležitými událostmi, které měli na jeho změny vliv. Předtím, než si je osvojíme, je rovněž důležité dozvědět se, jak se s pojmem sekularizace zachází. Tato teorie je reflektována především v sociologii náboženství.

David Václavík poukazuje na myšlenku Steva Bruce, který říká, že nelze mluvit o této teorii jako o jednotné. Tento termín pak vymezuje jako společensky podmíněné vyjádření, při kterém se snižuje důležitost náboženství v působení na nenáboženské role a instituce jako jsou stát a ekonomika. Dále v něm dochází k slábnutí společenského postavení náboženských rolí a institucí a zároveň se snižuje míra, v níž se lidé účastní náboženských aktivit, dávají najevo názory náboženské povahy a vedou ostatní stránky svých životů způsobem udávaným takovými názory.³⁴

Podle Petra Fialy se v sekularizaci jedná o proces, při němž náboženské myšlení, praxe a instituce ztrácejí na společenském významu. Náboženství je pak ztotožněno s náboženskými hodnotovými představami či církví.³⁵

David Václavík pak uvádí názor Wilsona, který chápe sekularizaci jako proces ztráty významu a úlohy náboženství v moderní době v poměru k postavení, které mělo v tradiční společnosti. Ta byla totiž zcela prostoupena nadpřirozenem, protože lidé vymezovali sami sebe, svůj původ, sociální uspořádání a osud odkazem na neempirickou a transcendentní oblast.³⁶

Václavík pak poukazuje na Thomase Luckmanna, který se na tuto teorii dívá z jiného úhlu. Myslí si, že oddělení náboženství do speciálních institucí vedlo k vytvoření protikladu mezi společností a náboženstvím. S tímto protikladem se pak spojila zmíněná sekularizace, která má za následek řadu změn:

1. Transformaci vztahu jedince k posvátnému kosmu a sociálnímu řádu.

ČR, 2000 [cit. 2013-10-25]. ISBN 80-85950-79-0. Dostupné z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/136_00-3wptext.pdf

³³ Tato kapitola byla inspirována pracemi Anny Šimečkové a Gábora Oláha.

³⁴ (Bruce: 2002) cit. IN: VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2010, s. 324. ISBN 978-802-4724-683.

³⁵ FIALA, Petr. *Laboratoř sekularizace: náboženství a politika v ne-náboženské společnosti: český případ*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 17. Politika a náboženství, 5. ISBN 9788073251413.

³⁶ (Wilson 1982: 153-154) cit. IN: VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2010, s. 32. ISBN 9788024724683.

2. Nesoulad mezi oficiálním modelem náboženství a sociálně převládajícími individuálními systémy nejvyšší významnosti.
3. Privatizaci náboženství.³⁷

Rozvoj myšlenek sekularizačních teorií viditelně navazuje na osvícenecké tradice, které kladly důraz na společenský pokrok založený na racionálních principech.³⁸

Klíčovou knihou pro pochopení sekularizace v českých zemích je „*Náboženství a moderní česká společnost*“ od Davida Václavíka, který velice rozsáhle probírá tuto problematiku. Zabývá se příčinami sekularizace v České republice, kde odkazuje na obecné příčiny především v rekatolizaci, v českém národním obrození zaměřeném na antikolizaci, odmítnutí vlivu církve na politický život a veřejnou moc a hodnotový pragmatismus většiny české společnosti.

Rekatolizaci vidí jako významný mezník, který změnil náboženskou scénu u nás. Po vydání tolerančního patentu se stal protestantismus okrajovým vyznáním a v průběhu 19. a začátkem 20. století se stala katolická církev převažujícím náboženstvím.

Pokleslá forma katolicismu v této době však nemůže být považována za výsledek pouze formální rekatolizace, během které se protestantskému národu nepodařilo vtisknout potridentský katolicismus. Katolicismus pak máme považovat za přirozenou součást vývoje.³⁹

Václavík je přesvědčen, že pobělohorská rekatolizace měla úspěch, dokonce ji považuje za jeden z nejúspěšnějších procesů v Evropě, ale podotýká, že by bylo velmi problematické považovat ji za jednu z příčin sekularizace českých zemí.

Dušan Lužný pak poukazuje na fakt, že druhá příčina sekularizace u nás – národní obrození, se často interpretuje s antikolickým charakterem, který vedl k nedůvěře v náboženské instituce a obviňování katolické církve.

Třetí bod souvisí s postupně vzrůstající nedůvěrou všech politických stran vůči náboženství, která se stala stěžejní, a tak, když v říjnu 1918 vzniklo samostatné Československo, byl antikolicismus součástí nového politického systému.

V posledním bodě se sekularizace vysvětluje hodnotovým pragmatismem, který má blízko k prvnímu z analyzovaných důvodů, ve kterém šlo o formální a neautentický katolicismus. Jedním ze zastánců tohoto názoru byl T. G. Masaryk.

³⁷ (Luckman 1991: 176) cit. IN: VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2010, s. 35. ISBN 978-802-4724-683.

³⁸ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2010, s. 324. ISBN 978-802-4724-683.

³⁹ Potridentský- období po tridentském koncilu, který se konal mezi lety 1545-1563). JEDIN, Hubert. Malé dějiny koncilů - Tridentský koncil (1545-1563). *Theofil.cz: revue pro život z víry* [online]. [3. 6. 2010 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: <http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=1214>

Další vliv na formování náboženské scény u nás měla první světová válka, která spolu se vznikem samostatného Československa dala lidem nový impuls k formování vlastní religiozity.

Druhá světová válka byla také zlomem, vznikaly nové výzvy, se kterými se museli občané vypořádat, a v politické oblasti se řešily zahraničně – politické vztahy. Další významný mezník pak nastal nastolením komunistického režimu v únoru 1948, který církve razantně potlačoval.

V roce 1990 pak byl, podle sociologických šetření, zaznamenán jeden z nejvyšších stupňů důvěry v institucionalizované náboženství, která však v následujících letech začala prudce klesat.⁴⁰

2.3 Kritika sekularizace

Teorie sekularizace má poměrně velké množství kritiků, kteří se hlásí o slovo především na začátku osmdesátých a devadesátých let 20. století. Kritici nesouhlasí s jejím konceptem, neboť tvrdí, že se tato teorie nedá aplikovat na všechny společnosti. Ačkoli je zřejmé, že se především v euroamerické oblasti setkáváme s poměrně striktním oddělením státu a církve, a lidé zde mají svobodnou volbu výběru náboženství, je otázkou, zda to můžeme považovat za sekularizaci, neboť tato situace nemusí vždy znamenat snížení moci a role náboženství ve společnosti. Sekularizace se pak podle kritiků také nemůže odehrávat ve všech zemích stejně, neboť každá země má jinou náboženskou situaci (například jiné zastoupení církvi).⁴¹

Debatou o sekularizaci se zabývá mnoho autorů, jak zahraničních, tak českých. Například Dušan Lužný kriticky reaguje na to, že sekularizace odráží modernistický konstrukt náboženství tedy, že se reálně vymezuje, až když západní společnost oddělila jednotlivé subsystemy (např. zmíněné náboženství) od svého sociálního systému. Zároveň kritizuje také to, že se teorie sekularizace nemohla rozvinout v těch státech, které nemají silnou církevní religiozitu, a tam, kde nedošlo k oddělení náboženství a politiky.⁴²

Mimoto kriticky reaguje na to, že by příčinou sekularizace měl být jen komunistický režim. Vzájemné srovnávání ostatních postkomunistických zemí a České republiky ukazují, že toto tvrzení je neopodstatněné a že se stav naší společnosti vytvářel déle než jen po dobu

⁴⁰ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2010, s. 52-129. ISBN 9788024724683.

⁴¹ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2010, s. 39. ISBN 9788024724683.

⁴² LUŽNÝ, Dušan. *Řád a moc: vybrané texty ze sociologie náboženství*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005, Religionistika. s. 11. ISBN 8021030437.

vládnutí komunistického režimu, což potvrzují i výzkumy, které byly v posledních letech provedeny.⁴³

Miloš Havelka mluví o pluralitní perspektivě, která je neurčitou otázkou po náboženské proměně naší doby. Dále poukazuje na to, že se pojem sekularizace používal pro různé procesy a jevy. V článku „*Sekularizace, odkouzlení světa a pluralizace náboženskosti*“ vidí sekularizaci ve třech rovinách. Za prvé jako převádění církevního majetku do světských rukou nebo jako oslabování moci církve v celistvé oblasti života jedince. Současně o něm hovoří i v souvislosti s „*intelektuálním pokrokem lidstva*“ a v tomto významu ho spojuje s nejširším smyslem „*odnáboženštění*“. Tyto pojmy tedy nelze chápat dohromady a měly by se správně rozlišovat.⁴⁴

Dvořáková Alžběta se ve své práci zabývá sekularizací v pojetí Petera Bergera, který sekularizaci také nepodporuje a tvrdí, že žijeme ve světě, který je více religiózní, než kdy dříve. Některé náboženské instituce ztratily význam, ale víry a praktiky, jsou pro jedince stále důležité. Některé náboženské instituce tak pořád hrají důležitou úlohu v sociální sféře.⁴⁵

2.4 Individualizace religiozity

V předešlých kapitolách, jsme dospěli do devadesátých let 20. století, kdy začala klesat důvěra k náboženským institucím. V této době se začaly objevovat nové typy religiozity, které oslovovaly především ty, kteří nechtěli být členy místních církví. Začaly se tak objevovat náboženské skupiny, které nabízely něco nového a zároveň odpovídaly na potřeby individualizované společnosti.

Religiozita se tak rozdělila na dvě formy – tradiční a alternativní. První z nich je stále svázána s institucionalizovaným náboženstvím, kdežto ta druhá se pojí s individualizací, která se od náboženských institucí distancuje. Individualizace se tak stala klíčovým pojmem pro tuto postmoderní dobu a jedince postavila do zcela jiné pozice, do středu jeho světa.

Individualizací se zabývá i kniha „*Individualizace náboženství a identita*“, kde Michaela Ondrašínová poukazuje na Hanegraaffa, podle kterého je alternativní religiozita

⁴³ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2010, s. 46. ISBN 9788024724683.

⁴⁴ HAVELKA, Miloš. Sekularizace, odkouzlení světa a "pluralizace náboženskosti". *Sociologický časopis* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2013, str. 225-226. roč. 49, č. 2, 221 -240 [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/1b8bb18cb3d2915cc0baf93543b9f3f4dabfee5a_13-2-03Havelka15.indd.pdf

⁴⁵ (Berger 1999:2) cit. IN: DVOŘÁKOVÁ, Alžběta. *Sekularizace v pojetí Petera Bergera* [online]. Plzeň, 2012 [cit. 2013-12-12]. Dostupné z: https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/handle/11025/3278/Bakalarska%20prace_Alzbeta%20Dvorakova.pdf?sequence=1. Bakalářská práce. s. 1-18. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická. Vedoucí práce Doc. PhDr. Dušan Lužný, Dr.

„individuální manipulace se symbolickými systémy“ náboženského nebo duchovního charakteru.⁴⁶

Jedinec si tak vybírá z různých náboženství a kulturních preferencí a vytváří si své individualizované náboženství. Avšak díky nekonečnému množství různých kombinací výběru se tento typ religiozity nedá jasně vymezit, oproti přesným technikám, které se vyskytují u tradicionalizované spirituality.⁴⁷

Michaela Závodná ve své práci „*Náboženství v postmodernitě očima Z. Baumana a A. Giddense*“ naznačuje, že pro jedince nehraje roli, jak bývá náboženství vymezeno. Podstatná je pro něj skutečnost, že si vytváří svůj významový systém, jenž mu dává smysl.⁴⁸

Dále se odvolává na Zygmunta Baumana, který tvrdí, že se v dnešní době změnil koncept života. V modernitě se nejistotou stala samotná existence, neboť konstrukce vlastního „já“ vyžaduje neustálé úsilí, což utlumuje myšlenky na vlastní smrt. Bauman také upozorňuje na to, že alternativní religiozita je výsledkem procesů utvářejících dnešní společnost. Konzum tak zapřičiňuje orientaci na přítomnost a činí tělo schopné přijímat více podnětů s cílem dosáhnout co nejvíce prožitků, což je absolutně odlišný přístup než u konvenčních náboženství.⁴⁹

Závodná pak poukazuje na to, že mnoho autorů (viz. Davie 2009, Beckford 2001, Léger 2001) zastává názor, že institucionalizované náboženství je poměrně oslabené, a dochází k posunu – individualizaci. Jde tedy o „víru bez přináležení“. Tento termín (pocházející od Grace Davie) znamená, že jedinci nerezignovali na spirituálno, ale nejsou aktivními členy institucionalizovaného náboženství.⁵⁰

Pro institucionalizované náboženství (někdy také chápáné jako institucionalizovaná religiozita) je pak podle Dany Hamplové charakteristická: „*(...)organizovanost a návaznost na (církvní) instituce, v jejichž rámci se definují základní stavební prvky věrouky i náboženských rituálů a chování. Institucionalizovaná podoba náboženství se nejčastěji*

⁴⁶ (Hanegraaff 2000:296) cit. IN: ONDRAŠÍNOVÁ, Michaela. Jak uchopit „neuchopitelné“: Diskuse o detradicionalizované spiritualitě. cit. IN: LUŽNÝ, Dušan a David VÁCLAVÍK. *Individualizace náboženství a identita: poznámky k současné sociologii náboženství*. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2010, s. 120. ISBN 9788086702698.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ ZÁVODNÁ, Michaela. *Náboženství v postmodernitě očima Z. Baumana a A. Giddense* [online]. Brno, 2010 [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/274552/fss_b/. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Roman Vido.

⁴⁹ (Bauman:1998) cit. IN: ZÁVODNÁ, Michaela. *NÁBOŽENSTVÍ V POSTMODERNITĚ OČIMA Z. BAUMANA A A. GIDDENSE* [online]. s. 15-27. Brno, 2010 [cit. 2013-12-12]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/274552/fss_b/. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Roman Vido, Ph.D.

⁵⁰ (Davie:2009) cit. IN: ZÁVODNÁ, Michaela. *NÁBOŽENSTVÍ V POSTMODERNITĚ OČIMA Z. BAUMANA A A. GIDDENSE* [online]. s. 20. Brno, 2010 [cit. 2013-12-12]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/274552/fss_b/. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Roman Vido, Ph.D.

dokumentuje členstvím v církvi, účastí na církevních aktivitách (například návštěvností bohoslužeb či počtem pokřtěných), finanční podporou církevních organizací charitativními a dobrovolnickými organizacemi nebo souhlasem s prvky oficiálního dogmatu.“⁵¹

David Václavík pak ve své knize „*Moderní česká společnost*“ říká, že v důsledku úpadku institucionalizovaného náboženství přestávají být náboženské ideje a praxe pod dohledem normy, kterou zaručuje náboženská instituce. Nastává doba, kdy se prvky jednotlivých náboženských systémů skládají individuálně, podle jedince. Náboženství přestávají mít viditelné hranice a stávají se spíše ideovými systémy, které se v našem kontextu kulturně a nábožensky rozplývá. Tuto detradicionalizovanou religiozitu označuje pojmem „tekutá víra“.⁵²

Václavík ji pak chápe jako: „(...)inherentní synkretismus projevující se tendencí propojovat původně vzdálené či v některých ohledech nekompatibilní náboženské koncepty a představy.“⁵³ Tekutá víra je víra, skrze kterou hledá každý jedinec duchovno nebo nějaké osobní transcendentno (vlastní spiritualitu) individualizovaným způsobem, tedy takovým, jaký se mu líbí, osobně mu vyhovuje a může se s ním totálně ztotožnit. Svou vlastní víru si může složit skrze některé prvky institucionalizovaných náboženství, ale i ostatních praktik a filozofií. Pluralita a průnik náboženstvími pak umožňují mít kontrolu nad sebou samým. Díky schopnosti flexibility umí aktuálně reagovat na religiózní potřeby jedince.⁵⁴

Tekutá víra také nemá mocenské centrum, což znamená, že nikdo nevytváří normy pro to, jak by tato víra měla vypadat a jak by měla být strukturována. I když jsou náboženské představy různé, mají stejný potenciál a stejnou náboženskou hodnotu. Díky tomu může existovat různé množství jednotlivých náboženství.

Tekutá víra tak není nesmyslná představa, má svou logiku, která je tvořena jedincem, na základě jeho vlastního rozhodnutí. Individuální náboženství má tvar, který absolutně danému jedinci padne. Důležitý je tedy pohled jedince a to, jak sám vnímá okolní svět. Proto je možné, aby se chápal jako křesťan, jelikož věří, že Bůh je životní síla a Ježíš Kristus ztělesnění Boží moudrosti, ačkoli by se podle náboženské instituce za křesťana považovat nemohl.

⁵¹HAMPLOVÁ, Dana a Blanka ŘEHÁKOVÁ. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí: výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008, náboženství*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 19. Sociologické studie, 2009/02. ISBN 80-733-0163-6.

⁵² VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2010, s. 159. ISBN 9788024724683.

⁵³ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2010, s. 162. ISBN 9788024724683.

⁵⁴ Tamtéž.

Česká společnost se v oblasti religiozity přeměnila především v devadesátých letech minulého století, ovšem jistý posun zde byl již předtím. Důvodem pro vznik tekuté víry se může zdát znučenost a přesycenost, to ovšem Václavík popírá, jelikož tvrdí, že jde spíše o posun chápání světa a snahu po jiné artikulaci člověka v důsledku změny, která nastala v globalizující společnosti. Jde tedy o komplexní pojetí vztahu mezi člověkem a přírodou, který je svázán spirituálním pochopením.

To, co je ovšem typické pro jednotlivé formy je nedůvěra k institucionalizovaným formám religiozity, otevřenost vůči „duchovním prožitkům“, které zastupuje například jóga, šamanismus, reiki nebo channelling.⁵⁵

David Václavík pak odkazuje na Wiliama Blooma, který charakterizoval tekutou víru a popisuje ji například takto: „*Cílem a motorem veškeré existence je plné rozvinutí Lásky, Moudrosti a Osvícení; Veškerý život, ve všech svých rozličných formách a stavech, je vzájemně propojen energií, která zahrnuje naše skutky, pocity a myšlení. Proto my sami pracujeme s Duchem a těmito energiemi na vytvoření naší reality; I když jsme zcela pod vlivem kosmické lásky, jsme zodpovědní sami za stav nás samotných, našeho životního prostředí a všeho života.*“⁵⁶

Oproti tomu Clark Roof, Jackson Carroll a David Rozen identifikovali pět základních znaků současného náboženského/spirituálního života, které nacházejí v individuální volbě náboženské víry a v praktikách nezávislých na náboženských organizacích, dále v míšení prvků různých náboženských tradic; rozlišení mezi těmi, kteří se hlásí k novým náboženským hnutím nebo New Age a těmi, kteří patří do tradiční náboženské skupiny. Dále je pak nacházejí v ocenění náboženské zkušenosti a rozvoje, v souvislosti se zkoušením blízkosti Boha nebo transformací osobnosti a v lhostejnosti k náboženským organizacím a jejich hierarchii (možná je pouze loajalita k místním církvím na lokálním a sociálním základě).⁵⁷

2.5 Identita

Pojem identita je v současné sociologii náboženství, ale i v přílehlých oborech (které se na ni dívají z jiných úhlů pohledu) velice diskutovaný a slouží k pochopení náboženských procesů v celé jejich složitosti. Identita je tak klíčovým pojmem pro mou práci, neboť se zabývám hledáním nové náboženské identity.

⁵⁵ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. s. 130-166. ISBN 978-802-4724-683.

⁵⁶ (Woodhead, Heelas : 2000, s. 114-115) cit. IN: VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. s. 166. ISBN 978-802-4724-683.

⁵⁷ (Wade Clark Roof, David A. Roozen, Jackson W. Carroll: 1998) Cit. IN: VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. s. 167. ISBN 978-802-4724-683.

Psychologický úhel pohledu představuje publikace „*Psychologie náboženství a spirituality*“ od Pavla Říčana, který se zabývá především otázkou, čím k porozumění náboženských jevů přispěly hlavní směry psychologického bádání (například teorie motivace, vývojová nebo sociální psychologie).

Podle Pavla Říčana je identita pojem, který není přesně definován, přestože se během posledních padesáti let stal vysoce frekventovaným. Pro Říčana však identita znamená zažitou odpověď na několik nejosobnějších a nejbytotnějších otázek: „*Kdo opravdu jsem ve svém čase mezi narozením a smrtí? Jaký jsem? Kam patřím? V co opravdu, autenticky věřím? Jaký je smysl mého života?*“⁵⁸

Antropoložka Fiona Bowie v knize „*Antropologie náboženství*“ uvádí, že identita je složitý pojem, který bývá vymezován druhými lidmi, tedy že si svou identitu plně neuvědomujeme do té doby, dokud se nedostaneme do styku s jinou skupinou, která se od nás liší. Dále poukazuje na to, že jsou jednotlivé identity zpochybňovány a jejich pravidla se neustále mění. Identita je neustálý proces, nikdy se nezastaví. Bowie upozorňuje i na to, že to jak jednáme i to co si myslíme, má vliv na společnost kolem nás.⁵⁹

Silvie Kotherová v knize „*Individualizace náboženství a identita*“ chápe identitu jako pojem, který: „*(...)zastřešuje označení lidského připisování a přisuzování v procesu interakce s ostatními lidmi a jejich orientaci k různým sociálním světům.*“⁶⁰ Zmiňovány jsou potom tři typy identit – osobní, sociální a kolektivní. Osobní identita představuje vlastní příběh, zkušenosti a minulost jedince. Sociální identita souvisí se sociální rolí a přisuzováním, jak se má jedinec podle role chovat. Kolektivní identita pak poukazuje na sdílenou identitu skupiny a následně její vymezení od ostatních skupin.⁶¹

Berger a Luckman v knize „*Sociální konstrukce reality*“ souhlasí s výše uvedenými názory, neboť také tvrdí, že identita se utváří během sociálních procesů, které jsou závislé na okolním prostředí. Dále poukazují na to, že jedinec, který si vytváří vlastní identitu, se snaží o

⁵⁸ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. První. Praha: Portál, 2007. s. 245-246. ISBN 80-7367-312-6.

⁵⁹ BOWIE. *Antropologie náboženství: [rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 74-118. ISBN 9788073673789.

⁶⁰ KOTHEROVÁ, Silvie. Kam odchází Haré krišna: apostaze a udržení identity „oddaného“ mimo ISKCON. cit. IN: LUŽNÝ, Dušan a David VÁCLAVÍK. A KOL. *Individualizace náboženství a identita: Poznámky k současné sociologii náboženství*. První. Praha: Malvern, 2010. s. 207. ISBN 978-80-86702-69-8.

⁶¹ KOTHEROVÁ, Silvie. Kam odchází Haré krišna: apostaze a udržení identity „oddaného“ mimo ISKCON. cit. IN: LUŽNÝ, Dušan a David VÁCLAVÍK. A KOL. *Individualizace náboženství a identita: Poznámky k současné sociologii náboženství*. První. Praha: Malvern, 2010. s. 207-208. ISBN 978-80-86702-69-8.

vytvoření určitého stavu rovnováhy mezi subjektivní a objektivní realitou. Nikdy však nemůže být plně rovnovážná, neboť jedinec nemůže vnímat vše, co je v jeho okolí a naopak.⁶²

Závodná se pak zaměřuje především na charakteristiku moderní doby a odkazuje na Antonyho Giddense. Ten upozorňuje na to, že se identita neustále mění a nemůžeme ji tedy nikdy chápat jako konečnou. Dále ji můžeme vnímat jako sociální a kulturní produkt, který je neustále reflektovaný a rekonstruovaný během celého života jedince.⁶³

Václavík pak zdůrazňuje, že je důležité nezapomínat na jazyk a emoce, které identitu také pomáhají dotvářet. Emoce v určitém věku hrají důležitou roli, neboť ovlivňují jedincovo rozhodnutí v určitých situacích a vnímání okolního světa. Jazyk pak označuje za jeden ze symbolických systémů, který lze chápat jako „*formu symbolizace identity*.“ Část kolektivní identity nebo společenské příslušnosti je tak artikulována pomocí jazyka.⁶⁴

Jan Krátký pak v knize „*Individualizace náboženství a identita*“ podotýká, že je neadekvátní klasicky chápat koncept identity jako analytický nástroj, který neustále poukazuje na věci jako na neměnné. Identitu tak spojuje s velkým množstvím pochybností, jelikož je vykresluje jen podle vlastního chápání své minulosti, bez přesahu neurčité přítomnosti a budoucnosti. Badatelé tak často reflektují pouze minulost, která je neměnná.⁶⁵

Proces konstrukce identity může u jedince vyvolat i pocit krize, která je způsobená například změnou prostoru či času. Stačí, když se jedinec přenesení do jiného kulturního prostředí cizí země nebo kraje, a může cítit zmatenost či nejistotu. Pokud je pak jedincova kulturní identita silná, nemusí se nikdy s novým prostředím ztotožnit.⁶⁶

Z výše uvedených tezí můžeme dojít k závěru, který vytyčil David Václavík. Cituje T. H. Eriksona, který si všímá toho, že se identita utváří během sociálních procesů. Je udržována, přeměňována, dokonce i rekonstruována sociálními vztahy. Sociální procesy, jež se současně podílejí na utváření i udržování identity, jsou dány sociální strukturou konkrétní společnosti.⁶⁷

⁶² BERGER, Peter L. a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 132-171. ISBN 8085959461.

⁶³ (Giddens:1991) cit. IN: ZÁVODNÁ, Michaela. *NÁBOŽENSTVÍ V POSTMODERNITĚ OČIMA Z. BAUMANA A A. GIDDENSE* [online]. s. 15-27. Brno, 2010 [cit. 2013-12-12]. Dostupné z:

http://is.muni.cz/th/274552/fss_b/. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Roman Vido.

⁶⁴ (Weigert, A. J., Teitge, J. S., Teige, D. W.:1986, s. 53) cit. IN: VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2010, s. 22-23. ISBN 9788024724683.

⁶⁵ KRÁTKÝ, Jan. Analýza biografické narace při studiu náboženské Konverze. cit. IN:LUŽNÝ, Dušan a David VÁCLAVÍK. A KOL. *Individualizace náboženství a identita: Poznámky k současné sociologii náboženství*. První. Praha: Malvern, 2010. s. 163-165. ISBN 978-80-86702-69-8.

⁶⁶ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2010, s. 25-26. ISBN 9788024724683.

⁶⁷ (Erikson T. H.: 1968) cit. IN: VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2010, s. 24. ISBN 9788024724683.

2.6 Spiritualita jako zdroj nové náboženské identity

Spiritualita je již popisována v kapitole „*Náboženství a spiritualita v moderní době z pohledu teorie individualizace*“, avšak zde se jí budu zabývat hlouběji, nejen k vymezení samotného náboženství, ale také jako možného zdroje nové náboženské identity.

Spiritualita je pojem, který je interpretován různými způsoby. Pavel Říčan ji odlišuje od pojmu náboženství a odkazuje se na úsloví, které bylo v 60. letech minulého století běžné tedy: „*Náboženství ne, ale spiritualita ano.*“⁶⁸ Úsloví tak poukazuje na rozpor mezi institucionalizovaným prožíváním duchovnosti a hledáním nových způsobů realizace, v němž je patrný spirituální prožitek. Vymezování svého osobního duchovního hledání je tak poznamenáno tímto rozdělením.⁶⁹

Pavel Říčan pak odkazuje na Emmonse, který rozvíjí myšlenku spirituální inteligence, jenž se projevuje jako schopnost duchovního prožívání. Ve spirituální inteligenci tak spatřuje schopnost jedince jednat ctí, otevřenost k transcendenci a mystickému poznávání (vyšších stavů vědomí), smysl pro posvátno a schopnost opřít se o spiritualitu při řešení životních problémů.⁷⁰ Spiritualita je tedy hledáním duchovnosti, která má dopad na jedincovo chápání a vnímání okolního světa.

Gábor Oláh, který se ve své práci zaměřuje na zdroje spirituální identity, se opírá o Becforda. Ten tvrdí, že spiritualita je kvůli své reflexivitě typickým náboženstvím pozdní moderny. Zpětné vnímání své vlastní identity ve snaze se zdokonalit, je produktem změny ve společnosti v postmoderní době.⁷¹

Dále ještě odkazuje na Smithse, Bernardiho a Heelase. Smith říká, že svou „osobní identitu“ budeme vždy považovat za svou jedinečnou i přesto, že se jedinec může identifikovat i s jinými identitami, které jsou spojeny se sociálními komunitami. Alternativní spiritualita je pak propojena i s nenáboženskými prvky, což znamená, že její spirituální složka nemusí být zcela zjevná. Fabrizio Bernardi dále konstatuje, že pro jedince je typický individualismus, díky kterému si uvědoměle vybírá z nabízených možností.⁷²

⁶⁸ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 50. ISBN 8073673126.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ (Emmons, R. A. 2000:3-26) cit. IN: ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 157. ISBN 978-807-3673-123.

⁷¹ (Beckford: 2003) cit. IN: OLÁH, Gábor. *Zdroje spirituální identity: Příklad jógy a tai-či v Mikulově*. Brno, 2009. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74989/fss_m/DSOC_FIN_TISK.pdf. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. s. 18-21. Vedoucí práce PhDr. Roman Vido, Ph.D.

⁷² (Smith, Jonathan Z.: 1988) a (Bernardi, Fabrizio; González, Juan; Requena, Miguel. 2006:162-170) cit. IN: OLÁH, Gábor. *Zdroje spirituální identity: Příklad jógy a tai-či v Mikulově*. Brno, 2009. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74989/fss_m/DSOC_FIN_TISK.pdf. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. s. 20-21. Vedoucí práce PhDr. Roman Vido, Ph.D.

Heelas pak poukazuje na utváření identity v postmoderní době,⁷³ kterou vidí jako zdroj nejistoty a problémů s identifikací sociálních rolí a sakralizaci, což znamená, že se jedinec snaží zdokonalovat a kriticky reflektuje některé prvky modernity a konzumní kultury. Identifikace je tedy problematická i pro jedince, kteří se snaží dosáhnout zkvalitnění vlastní identity.

Spiritualita je pak vymezená i v souvislosti s novou religiozitou, které se věnuje teolog Odilo Ivan Štampach. V knize „*Náboženství v dialogu: kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*“ říká, že s novou religiozitou se v západním světě objevují další iniciativy, které naznačují změnu, kterou prochází lidstvo na konci moderní civilizace. Současný člověk se tak snaží objevovat nové hodnoty, což se projevuje změnou životního stylu, tedy zdravým stravováním a alternativním přístupem ke zdraví. Dále se zajímá o otázky hlubinné ekologie a ochranou lidského života. Zároveň se mění i nahlížení na vědu a posun paradigmatu.

U nových proudů mohou být inspirací náboženství, kterým jde spíše o neosobní dosáhnutí nirvány. Dále o nich mluví jako o: „(...)náboženství bez Boha, což však může znamenat, že už nejde o nové alternativní náboženství, ale o novou alternativu náboženství.“⁷⁴ Proto také nemůžeme mluvit o nové vlně náboženství, ale spíše o nové spiritualitě, která ovšem může mít základy jak náboženské, tak nenáboženské. Nová religiozita tak spojuje prvky různých náboženství, filozofií a praktik. Někdy má tento náboženský synkretismus zcela individuální podobu.⁷⁵

Spiritualitu a novou religiozitu tak chápu jako zdroj hledání osobní a náboženské identity, které jedince formují v otázce náboženské celistvosti.

Náboženská identita, tak může být konstruována z různých spirituálních a náboženských aspektů. Podle Kotherové je pak náboženská identita tvořena: „(...)věroučným systémem, tedy doktrínou, rituální praxí, sociálními interakcemi, společenstvím a často také vztahem k zakladateli hnutí, který bývá významnou součástí vymezení identity.“⁷⁶

⁷³ (Heelas, Paul: 1996) cit. IN: OLÁH, Gábor. *Zdroje spirituální identity: Případ jógy a tai-či v Mikulově*. Brno, 2009. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74989/fss_m/DSOC_FIN_TISK.pdf. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. s. 20-21. Vedoucí práce PhDr. Roman Vido, Ph.D.

⁷⁴ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Náboženství v dialogu: kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, s. 142. Studium (Prague, Czech Republic). ISBN 8071781681.

⁷⁵ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Náboženství v dialogu: kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, s. 138-157. Studium (Prague, Czech Republic). ISBN 8071781681.

⁷⁶KOTHEROVÁ, Silvie. Kam odchází Haré krišna: apostaze a udržení identity „oddaného“ mimo ISKCON. cit. IN: LUŽNÝ, Dušan a David VÁCLAVÍK. *Individualizace náboženství a identita: poznámky k současné sociologii náboženství*. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2010, s. 211. ISBN 9788086702698.

Proces utváření náboženské identity se může také vytvářet i pomocí náboženských prožitků definovaných Friedrichem Heilerem, které cituje Pavel Říčan v knize *„Psychologie náboženství a spirituality.“* Mezi náboženské prožitky pak patří: úcta, strach, víra a nedůvěra, naděje, láska, pokoj, radost, nutkání sdílet se, pokora, svoboda, vděčnost, inspirace, subjektivní jistota konkrétní boží vůle, zkušenost vyslyšené modlitby, smysl života, čistota, pravda, touha po osobní dokonalosti a (svatý) hněv.⁷⁷

Mimořádné náboženské prožitky pak oproti „normálním prožitkům“ mají výhodu v tom, že jedince nečekaně potkají. Dotyčný má pocit, že je prožil „živěji“ a proto je chápe jako pravé či nadpřirozené. Někdy ovšem dochází k mimořádnosti těchto prožitků až po několika letech.⁷⁸

Říčan se zde odkazuje na Stanislava Grofa, který zavádí pojem „holotropního vědomí“ kdy jde o: „(...)oslabení až vymizení (a) vědomí aktivity Já, (b) vědomí Já jako odděleného od ne- Já.“⁷⁹

Tato transcendence, neboli přesah vlastního „já“, (zrušení hranice mezi svým „já“ a ne „já“ na psychické úrovni) je propojena se splýváním s druhou entitou, tedy Bohem, s Univerzem či druhým člověkem. Tento prožitek je poté doprovázen naplněním blažeností.⁸⁰

Mezi aktivity, které vedou k holotropnímu stavu vědomí, patří zjevení, entuziastické prožitky a meditační mystika. Zjevení pak může mít formu jak vizuální tak auditivní. Pokud má jedinec silný prožitek, pak může mít pocit že něco viděl nebo slyšel, ačkoli to nebyla pravda. Prožitky tohoto typu, tedy dojmů, že tu někdo vedle mě je, mohou být časté v situaci krajního ohrožení. Entuziastické prožitky pak zahrnují hlasové a motorické projevy či volný tanec a vychází z toho, že jedinec vyřadí své „já“ a dá v sobě prostor Duchu. Meditační mystika je různá, meditující se při ní oddává vnitřnímu jednání.⁸¹ Cílem meditace je pak přiblížení se „Bohu či jinak chápané absolutní skutečnosti“. Jde tu také o jakési blažené pocity či rozpuštění hranic mezi osobním „já“ a „absolutnem.“⁸²

⁷⁷ (Heiler 1961:543) cit. IN: ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 247-251. ISBN 978-807-3673-123.

⁷⁸ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 247-251. ISBN 978-807-3673-123.

⁷⁹(Grof:1992) cit. IN: ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 254. ISBN 978-807-3673-123.

⁸⁰ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 83-85. ISBN 978-807-3673-123.

⁸¹ „Meditující například v mysli opakuje určitou formuli, často modlitební, snaží se soustředit na vlastní dech a vyloučit z vědomí jakékoli jiné vjemy a myšlenky; jindy jde o to nejpřesněji si uvědomovat všechny spontánně přicházející vnější a vnitřní vjemy, city, myšlenky atd.“ (Říčan 2007: 256)

⁸²ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 256. ISBN 978-807-3673-123.

Náboženské prožitky se navozují různými technikami, při některých si vystačí pouze samotný jedinec, u jiných je pak potřeba celé skupiny. Říčan definuje tyto techniky a říká, že mohou být použity i tehdy, když si toho jedinec není vědom (například u dětí).

Jedná se tedy o spojení poskytovaných informací, poučení o tom, jak techniky mohou ovlivnit city jedince (např. poslech hudby či meditace může způsobit pocity dojetí, vzteku atd.), dále je to užívání náboženských symbolů, stále se opakující mantry, modlitby, formule či koncentrace, která uvolňuje mysl (meditace, která se soustřeďuje na dýchání – pokud se dotyčný vrací do stavu, kdy do jeho mysli proudí myšlenky a nemůže nabudit stav prázdnoty).

Dále se jedná také o používání gest či polohy těla, které mají symbolický význam určitých pocitů. Hudba a zpěv pak navozují radost či smutek. Říčan poukazuje i na půst. Ten podporuje duchovní růst a odříkání, které vede k vděčnosti. Poslední technika je násilí, což je náboženský prožitek využívaný především při inicializačních rituálech. Tyto techniky mají společné to, že často navozují nějaké pocity. Pavel Říčan k tomu říká, že to jsou psychické jevy, v nichž je možné vidět podstatu náboženství.⁸³

Náboženská identita či náboženské prožitky se často vytvářejí i v kolektivní sociální skupině, která vytváří kolektivní identitu. Skupina se skládá z různých členů, nejčastěji to bývá vedoucí a jedinci (žáci) nebo ještě prostředník, učitel. Pavel Říčan k tomu konstatuje, že to, jak je skupina vedena, velice ovlivňuje její fungování a spokojenost jedinců. Sociální vztahy jsou pak ovlivněny posláním a pravidly.

Skupina jedinci nabízí několik podnětů, které by jej měli motivovat k tomu, aby vstoupil do skupiny. Nejčastěji je to získávání informací, individuálních náboženských prožitků, uspokojení ze společného trávení volného času a nových sociálních vazeb nebo vzájemná pomoc při případných problémech. Proto není překvapivé, že skupina jednotlivce ovlivňuje především v jednání a názorech. Jedinec se tak pod tlakem přizpůsobuje většině, aby byl akceptován, což je pro něj důležité, jelikož mu skupina zajišťuje podporu a uspokojuje potřeby.

Člen si tak skupinu vybírá z vlastní iniciativy a z nějakého důvodu. Členem se pak může někde stát hned, tam kde nerozlišují členy od nečlenů, jinde postupně, po vstupním rituálu.⁸⁴

⁸³ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 252-260. ISBN 978-807-3673-123.

⁸⁴ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 135-144. ISBN 978-807-3673-123.

Výše probírané kategorie ukázaly na to, že autoři definují pojmy jako identita nebo náboženská identita spíše z pohledu jejího konstruování a mnoho z nich se tak již nezabývalo otázkou přesahu současné moderní doby.

Proto jsem vytvořila pojem „*nové náboženské identity*“, který chápu jako posun ve vnímání náboženství a transcendentna. Nová náboženská identita se utváří na základě zmíněného konceptu „tekuté víry“ a práva každého jedince na osobní sebeurčení a svobodné rozhodnutí, které je ostatními plnohodnotně přijímáno. Součástí nové náboženské identity je i individuální transformace, která je spojena s myšlenkou obtížně definovatelné New Age, která má vlastní náboženskou a filozofickou interpretaci posvátna.

New Age se snaží o zdůrazňování osobní svobody a stovkami metod, postupů, cvičení, hnutí a aktivit spojuje snahu poznat sebe sama, která vede k pozitivní změně vlastního života. New Age povzbuzuje každého jedince, aby si našel svou cestu k božskému (k extázi, osvícení, duchovnímu probuzení).

Otázkou pak zůstává, zda můžeme mnou definovanou novou náboženskou identitu chápat jako plnohodnotnou součást nového náboženství dnešní doby v českém společenském kontextu, tak jako u ostatních institucionalizovaných náboženství. Na novou náboženskou identitu tak musíme nahlížet novým způsobem. Tento pojem, který je v práci dále použit, je pak chápán ve výše zmíněném kontextu tak, jak jsem ho vymezila.

2.7 Spirituální aspekty

V současné době se často probírají otázky zdraví a ekologie, které navazují nebo prolínají s moderním duchovním životem jedince. Jak již bylo zmíněno (O. I. Štampach), člověk se snaží o zdravý životní přístup k životu a otázku ekologie bere více soukromně a identicky.

Carl G. Junga zajímá důležitost náboženství ve vztahu k duševnímu zdraví, v němž může člověk spatřovat smysl svého života. Podpora duševního zdraví pak člověku dává naději na posmrtný život, na který se může více soustředit a samotný život pak bere vyrovnaněji a šťastněji.⁸⁵

Zdravý životní přístup se objevuje i s novým pohledem na výživu. Hugo Stamm považuje jídlo za duchovní rituál, neboť mnozí esoterici tvrdí, že jen ten, kdo se stravuje „*přírodně a bez chemických látek může ve svém nitru nalézt rovnováhu*“⁸⁶. Jídlo pak slouží

⁸⁵ JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1994, s. 54-59. ISBN 80-7108-087x.

⁸⁶ STAMM, Hugo. *Pozor esoterika: mezi spiritualitou a pokoušením*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2002, s. 156. ISBN 8020010181.

jako zdroj nalezení „vyššího já“. Stravování tak prochází kulturní změnou, kdy se potrava sestavuje vyváženě a co nejzdravěji, aby byl jedinec posílen před všemi myslitelnými nemocemi.⁸⁷

Současně tak může pravidelná modlitba a následující jídlo v příjemné společnosti podnitit v dítěti jeho víru, přičemž v dospělosti si toto propojení ani nemusí uvědomovat.⁸⁸

V přírodě pak platí to samé. Je vzývána její rovnováha. Stamm však považuje její nekritické vynášení z kulturního hlediska za naivní. Podle tohoto pojetí je vše přírodní dobré, kdežto kulturní statky jsou jejím protikladem, kterému se staví do opozice. Stamm pak k tomu podotýká: „*Esoterici tedy vytvářejí radikální protiklad přírody a kultury, protože si myslí, že kultura přírodu ničí. Všechno, co lidé vytvářejí, totiž souvisí s kulturou. Radikální přeceňování všeho, co esoterici chápou jako přírodní, vede k negování lidských záležitostí a hodnot.*“⁸⁹

Mircea Eliade v knize „*Posvátné a profánní*“ zase tvrdí, že pro náboženského člověka není příroda nikdy přirozená. Zkušenost s přírodou bez náboženských prvků má na světě jen menšina moderních společností a lidé vědy. Ostatním se příroda jeví jako tajemná se zbytky náboženských hodnot.⁹⁰

Mircea Eliade ve zmíněné souvislosti dodává: „*A není moderního člověka, ať je jakkoli nenáboženský, který by byl naprosto netečný vůči „kouzlům“ přírody. Nejde pouze o estetické, sportovní či hygienické hodnoty, jež jsou přírodě přičítány, ale také o neurčitý a těžko definovatelný pocit, v němž dosud postihujeme vzpomínku na degradovanou náboženskou zkušenost.*“⁹¹

V současnosti se tak objevuje názor, který staví do opozice přírodu a kulturu. Kultura je vnímána jako zdroj destrukce přírody, kterou zapřičiňují lidé. Kritici kultury tak stagnují všechnu hmotnou i nehmotnou lidskou kulturu. Příroda je pak chápána jako zdroj harmonie, skrze který můžeme dosáhnout transcendentna.

⁸⁷Tamtéž.

⁸⁸ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 103. ISBN 978-807-3673-123.

⁸⁹STAMM, Hugo. *Pozor esoterika: mezi spiritualitou a pokoušením*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2002, s. 157. ISBN 8020010181.

⁹⁰ELLIADÉ, Mircea. *Posvátné a profánní*. První. Praha: OIKOYMENH, 2006. s. 100-135. ISBN 80-7298-175-7.

⁹¹ELLIADÉ, Mircea. *Posvátné a profánní*. První. Praha: OIKOYMENH, 2006. s. 100. ISBN 80-7298-175-7.

2.8 Esoterika a její kritika

Pojem esoterika úzce souvisí s již výše diskutovaným pojmem spirituality. Hugo Stamm esoteriku charakterizuje: „(...)jako souhrnný pojem pro mystická a spirituální učení, nadsmyslové představy o spáse, okultní disciplíny a rituály. Výraz esoterika pochází z řeckého slova *esoterikós* - vnitřní, skrytý a esoterici ji chápou jako „tajné učení“ nebo dokonce za „tajnou vědu“ o duchovních „pravdách“, která byla dříve údajně vyhrazena jen nemnoha zasvěceným.“⁹²

Nicolas Goodrick Clark ve své knize „*Západní esoterické tradice*“ uvažuje nad tím, zda esoteriku můžeme vidět jako duchovní a myšlenkový proud, který není jen oporou mocenské politiky. Zároveň poukazuje na to, že esoterika je i souhrn textu, komunit a volných kroužků, které podporují osobní život a subjektivismus jedince. Esoterismus pak chápe jako spirituální alternativu k někdejší masové, v současnosti doznívající religiozitě.⁹³

Clark pak cituje Faivreho,⁹⁴ který vytvořil šest charakteristik esoterické spirituality. Za první je to *korespondence*, která se opírá o symboliku, že to co se děje v makrokosmu se zrcadlí v mikrokosmu. Za druhé je to idea *živé přírody*, která vesmír chápe jako komplexní bytost, dále je to *imaginace a meditace* – orgán duše, který se dokáže spojit s mesokosmem a *zkušenost transmutace* – porozumění, které svůj předmět spekulací zásadním způsobem přetváří. Dále poukazuje na druhotné charakteristiky jako *soulad a předávání*. Soulad se opírá o to, že od konce 15. století je v této oblasti snaha o podobnost mezi jednotlivými tradicemi a předávání souvisí s tím, že hloubku učení může předat pouze učitel svému žákovi pomocí zasvěcení.⁹⁵

Kritikou esoteriky se zabývá například Hugo Stamm či David Václavík, který říká, že spiritualita umožňuje skrze vlastní subjektivitu dosáhnout podstaty bytí a právě skrze ni se jedinec může rozvíjet. Tento rys zpřístupňuje propojení jednotlivých aktivit (např. reiki, jógu) a zároveň jim tak umožňuje, aby se staly spotřebním zbožím. Václavík pak poukazuje na výraz duchovního tržiště, který: „(...)není jen symbolickým vyjádřením pozdně moderní náboženské plurality, ale poměrně přesným vyjádřením logiky, kterou se dnešní náboženská

⁹² STAMM, Hugo. *Pozor esoterika: mezi spiritualitou a pokoušením*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2002, s. 21. ISBN 8020010181.

⁹³ GOODRICK-CLARKE, Nicholas. *Západní esoterické tradice*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 13. Mysterion (Grada). ISBN 9788024731438.

⁹⁴ (Faivre, Antoine: 1993) cit. IN: GOODRICK-CLARKE, Nicholas. *Západní esoterické tradice*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, Mysterion (Grada). s. 21-22. ISBN 9788024731438.

⁹⁵ GOODRICK-CLARKE, Nicholas. *Západní esoterické tradice*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 17-27. Mysterion (Grada). ISBN 9788024731438.

scéna řídí.“⁹⁶ Dále vidí budoucnost světa tak, že si v supermarketu budeme moci koupit vedle bochníku chleba duchovní literaturu či magické předměty.⁹⁷

Hugo Stamm pak v knize „*Pozor esoterika: mezi spiritualitou a pokušením*“ kritizuje esoteriku, neboť tvrdí, že slouží jen k tomu, aby lidé nasýtili potřebu po nesmyslu, potlačili úzkost a utekli z reality. Dále upozorňuje na to, že nejnovější trendy moderní esoteriky nejsou moc schopné nacházet „pravdu“ a dosahovat sebepoznání. Na trhu se tak v současnosti pohybují tisíce mistrů a médií, kteří vyhlašují, že mají recept na spásu. A jelikož v esoterickém světě neexistují hranice, víra v nadpřirozeno stoupá a ve středu esoterických služeb se stává esoterik spíše zákazníkem než člověkem, který hledá pravdu.⁹⁸

Hugo Stamm dále poukazuje na to, že esoterická víra může mít negativní vliv na rozvoj osobnosti. Řada esoteriků využívá tradice Východu jako pečeť pro kvalitu svých učení a řadí je do forem podle potřeb západního člověka, které pak mají s tradičními učenými Východu jen pramálo společného. Moderní esoterika se tak přeměnila v „*globální náhražkové náboženství*“. Tajná vědění se stala zbožím, se kterým se profesionálně obchoduje.⁹⁹

Stamm pak cituje Allana Wattse: „*Moderní člověk se nachází na takovém stupni vývoje, pro nějž je charakteristický hluboký rozpor mezi jeho egem a vesmírem, osvícení člověka znamená bezvýhradné přijetí tohoto rozporu.*“¹⁰⁰

⁹⁶ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2010, s. 168. ISBN 9788024724683.

⁹⁷ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2010, s. 168-169. ISBN 9788024724683.

⁹⁸ STAMM, Hugo. *Pozor esoterika: mezi spiritualitou a pokušením*. První. Praha: Acamedia, 2002. s. 9-11. ISBN 80-200-1018-1.

⁹⁹ STAMM, Hugo. *Pozor esoterika: mezi spiritualitou a pokušením*. První. Praha: Acamedia, 2002. s. 24. ISBN 80-200-1018-1.

¹⁰⁰ (Alan Watts: 1985): cit. IN: STAMM, Hugo. *Pozor esoterika: mezi spiritualitou a pokušením*. První. Praha: Acamedia, 2002. s. 34. ISBN 80-200-1018-1.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Zdroje náboženské identity v Kolíně

Praktický výzkum jsem vytvářela z pozice outsidera a zaměřila se především na zúčastněné pozorování, které mi pomohlo přiblížit se k výzkumné problematice. Lokalitu Kolína jsem si vybrala z několika důvodů. Za prvé jsem chtěla výzkum provádět v blízkosti svého bydliště, abych se mu mohla plně věnovat v delším časovém období, a za druhé pro mě bylo důležité, aby byl výzkum přínosný nejen pro tvorbu bakalářské práce, ale aby obohatil také mé nahlížení na tuto problematiku. Centrum zdraví Kolín mé nároky prozatím splňovalo, proto jsem se rozhodla pro předvýzkum terénu a zároveň o zajištění souhlasu majitelky CZK.

Jelikož jsem se výzkum rozhodla pojmout kvalitativně, pomocí metody případové studie, musela jsem na počátku Centrum zdraví Kolín pochopit z celkové perspektivy. Zjišťovala jsem tak obecné informace o náboženských institucích, alternativní religiozitě, podobných centrech na našem území a současné náboženské situaci ve městě Kolín.

Spirituální centra v České republice se začínají objevovat po roce 1989. Většinou jde o malé či střední podniky, které se zaměřují na workshopy a pomoc druhým a současně si přivydělávají prodejem esoterických knih, bio potravin či uměleckých předmětů.

V článku Zdeňka Nešpora „*Spirituální podnikání v České republice*“ se odkazuje na Grace Davie, která k tomu podotýká, že podnikání v oblasti spirituálních služeb je na vzestupu, funguje podle tržních principů a je velice specifické, neboť se obchoduje s něčím, co nejde plně porovnat s ostatními službami a zbožím, které jsou k okamžitému dodání či se zárukami vůči spotřebě.¹⁰¹

Zdeněk Nešpor pak poukazuje na fakt, že kvalitativní výsledky šetření v České republice ukazují, že Češi sice odmítají tradiční náboženství, avšak za tímto postojem (často domnělého ateismu) se skrývají zájmy spirituálních potřeb. Současný trh tak reaguje na tuto poptávku a její poskytovatelé, ať již živnostníci (OSVČ) či neziskové organizace (NNO) poskytují transcendentní perspektivy. Kdyby nebyla poptávka, pak by nabídka nebyla na současné scéně tak velká.¹⁰²

¹⁰¹(Davie 2007: 86-87) cit IN: NEŠPOR, Zdeněk R. Spirituální podnikání v České republice: soukromý a korporativní sektor. *Lidé města: Urban people*[online]. 2009, roč. 11, č. 1 [cit. 2013-11-15]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/archiv/cisla/11-2009-1/spiritualni-podnikani-v-ceske-republice-soukromy-a-korporativni-sektor.html>

¹⁰² NEŠPOR, Zdeněk R. Spirituální podnikání v České republice: soukromý a korporativní sektor. *Lidé města: Urban people*[online]. 2009, roč. 11, č. 1 [cit. 2013-11-15]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/archiv/cisla/11-2009-1/spiritualni-podnikani-v-ceske-republice-soukromy-a-korporativni-sektor.html>

Při průzkumu spirituálních center v České republice jsem se snažila dohledat asociace, působící v jednotlivých krajích. Jediným výsledkem však byl internetový portál „firmy.cz“, který neuveřejňoval všechna centra.

Tato skutečnost může být dána nepřesnou identifikací pojmů, neboť spirituální centra se často zabývají i jinou činností než jen workshopy a kroužky zaměřujícími se na rozvoj osobnosti, ale také například již zmiňovaným prodejem knih, zdravých potravin nebo doplňků. Individualizovaná hranice jim tak umožňuje prezentovat se tak, jak sami chtějí a potřebují, což může být někdy i jejich podnikatelský záměr. Jelikož je pak tato scéna velice různorodá a pestrá, postrádající institucionalizovanou formu, neumožňuje dohledání vyšší organizace podobných center.

Vyhledávání informací o náboženské scéně v Kolíně bylo jednodušší, neboť jsem využila místní Městskou knihovnu Kolín – studovnu, literaturu regionu a informační středisko. V krátkosti tak nejdříve představím výzkumnou lokalitu.

Krajské město Kolín se nachází ve východní části Středočeského kraje, v polabské nížině, na řece Labi. Má 35 km² a v roce 2012 zde žilo přes 31 tisíc obyvatel. Je to významné průmyslové město, především pak je zde rozvinut chemický, automobilový, strojírenský, potravinářský a polygrafický průmysl. Zároveň je také důležitým dopravním uzlem.¹⁰³

Z dohledání jsem zjistila, že v Kolíně v současnosti působí několik církví: Apoštolská církev, Sbor církve bratrské, Církev československá husitská, Českobratrská církev evangelická, Římskokatolická církev, Církev adventistů sedmého dne a Církev Slovo života. Dále zde působí Svědci Jehovovy, Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova a Česká provincie Kongregace Milosrdných sester sv. Kříže. Také zde existuje občanské sdružení Křesťan a práce a náboženská instituce - Buddhismus Diamantové cesty Karma Kagjü.

Současně zde působí i řada neinstitucionalizovaných forem religiozity, kterou představují především podnikatelé, z nichž někteří se více orientují na otázku zdraví a léčení. Kvůli ochraně osobních údajů tak zde nebudu uvádět jejich skutečná jména, ale pouze iniciály. JK – se zaměřuje na metody EFT, reiki, hypnózu, autopatii a shamballu 1024. Všechny tyto techniky jsou součástí energetické psychologie.

Dále zde působí poradna H, která se zaměřuje na homeopatii, rodinné a systematické konstelace a reflexivní terapii. AD – se specializuje na Bachovy květinové esence a krizové spreje. SRT na terapii reiki, harmonizaci čaker, numerologii a výklad tarotových karet. MD se

¹⁰³KUČEROVÁ, Petra. Základní informace. *Kolín - oficiální portál města* [online]. 2011, 23. 06. 2011 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.mukolin.cz/cz/o-meste/zakladni-informace/>

zase soustředí na kurz archandělského léčení, kurz léčení nanebevzatých mistrů, kurz hlubinného odblokování negativních energií, reiki a výuku hudby. V neposlední řadě, se musím zmínit o Centru zdraví Kolín, které se na kolínské scéně začíná objevovat počátkem roku 2013.¹⁰⁴

V Kolíně se tedy nachází poměrně dostatečná nabídka, z které si jedinec může vybrat víru podle svého osobního přesvědčení. Pokud si zvolí jednu z církví, čeká jej relativně jasná cesta, kdy si bude vědom, co se od něj očekává a co mu víra nabízí. U druhé skupiny jedinců, kteří hledají individuálně, je pak poměrně nejasný jak proces samotného hledání, tak i výsledek, neboť je tato jejich víra často velice odlišná od institucionalizovaných náboženství. Jedinec tak nemá jistotu, že nalezne to, co očekával, což ho může od alternativního způsobu hledání odradit. Niž se tak podíváme na to, jaká je náboženská situace podle Statistického úřadu České republiky.

Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2001 a 2011 dokumentovalo - *Obyvatelstvo podle náboženské víry v okresech*.¹⁰⁵ Z výsledků z roku 2001 vyplývá, že v okrese Kolín žilo 95 700 celkového počtu obyvatel, z nichž se 16 646 jedinců hlásilo k církvi nebo náboženské společnosti, 16 557 obyvatel k Římskokatolické církvi, 1 029 jedinců k Církvi československé husitské a 1 759 lidí k Českobratrské církvi evangelické. Nejvýraznější počet, 66 538 obyvatel pak nevyznávalo žádnou náboženskou víru a 7 727 občanů si nepřálo své vyznání uvádět.¹⁰⁶

Předběžné výsledky z roku 2011 pak ukazují, že v okrese žilo 96 583 celkového počtu obyvatel, z nich se pak 7 664 hlásilo k církvi nebo náboženské společnosti, 4 471 osob k Římskokatolické církvi, 324 obyvatel k Církvi československé husitské a 710 občanů k Českobratrské církvi evangelické. Oproti sčítání z roku 2001 pak 4 860 obyvatel věřilo, zároveň se však nehlásili k církvi ani náboženské společnosti, 39 013 občanů nevyznávalo náboženskou víru a 45 046 si ji nepřálo uvádět.¹⁰⁷

Z těchto výsledků je patrné, že poměrně rychle klesl počet obyvatel hlásící se k institucionalizované víře. Počet věřících nehlásící se k církvi, ani náboženské společnosti z roku 2011 pak zároveň nemůžeme porovnávat s předešlým šetřením, jelikož se toto vyznání nebralo v úvahu.

¹⁰⁴ Označení vede k ochraně majitelů a provozovatelů podobné činnosti.

¹⁰⁵ Podrobnější popis lze nalézt ve statistice Českého statistického úřadu.

¹⁰⁶ Náboženské vyznání obyvatelstva. *Český statistický úřad* [online]. 2003, 14. 11. 2012 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004FA0D0/\\$File/41100306.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004FA0D0/$File/41100306.pdf)

¹⁰⁷ Obyvatelstvo podle náboženské víry v okresech. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012, 7. 4. 2013 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podletematu&tu=0&th=n%C3%A1bo%C5%BEenstv%C3%AD&v=&vo=null&vseuzemi=null&void=h>

Celkově je však zřejmé, že počet obyvatel věřících, nehlásících se k žádné církvi je přiměřeně srovnatelný s počtem věřících, kteří působili v některých typech církví.

Zbývající kapitoly jsem se pak snažila rozvrhnout podle zdrojů náboženské identity a jednotlivých spirituálních aspektů, které formují náboženskou identitu jedince. Současně jsem pak chtěla poukázat na jednotlivé motivace členů tohoto centra.

3.2 Zdroje náboženské identity v Centru zdraví Kolín

Centrum zdraví Kolín, dále jen CZK, začalo plně fungovat v lednu 2013 v Kolíně, v ulici Karoliny Světlé. Podle Terezy se tak jmenuje proto, že: „*No, chtěla jsem najít vhodnej název, ktorej by vysvětloval podstatu centra. Jeho významy byly dva... Za prvý představuje to, co jsem chtěla lidem nabídnout, teda psychickou i fyzickou pomoc, aby dospěli k celkovému zdraví, a zároveň představuje myšlenku pozdravu...teda že centrum zdraví celej Kolín.(úsměv)*“¹⁰⁸

Zakladatelkou centra byla Tereza, která realizovala myšlenku samotného centra a zajistila učitele. Centrum zdraví Kolín fungovalo v centru města v pronajatých prostorách. Tereza jej tak vedla jako ziskový projekt, který musel vydělat nejen na nájem a platby učitelů, ale také opatřit zisk.

Centrum bylo otevřené většinu dní v týdnu, avšak převážná část aktivit (jóga, automatická kresba, výtvarná dílna) se konaly jen od pondělí do pátku. O víkendu (většinou jednou za čtrnáct dní) se pak pořádaly některé vícehodinové semináře a workshopy. Tyto semináře pak vedli učitelé, kteří se zabývali určitou tematikou (např. hrou na tibetské mísy, kresbou pravou mozkovou hemisférou) a pracovali na živnostenský list mimo centrum. Pokud se Tereze zdálo, že by se tato tematika mohla klientům líbit, domluvila se s nimi na jednotlivé přednášce/ workshopu v jejím centru.

Hlavní ziskovou aktivitou zde byly masáže, které si klienti mohli objednat na určitý den a hodinu v pracovním týdnu. Masáže pak prováděla nejčastěji Tereza, která jako majitelka centra mohla svým klientům věnovat nejvíce času.

Ceny kurzů a aktivit byly nastavené nejčastěji podle návštěvnosti klientů. Příklady jednotlivých cen kurzů pak uveřejňuji v kapitole „zúčastněné pozorování“.

Ostatní pravidelné aktivity pak učitelé nabízeli obvykle v odpoledních hodinách, neboť bylo nejvíce pravděpodobné, že v tuto dobu budou mít klienti nejvíce volného času. Učitelé pak výuku v centru, kromě Terezy, nebrali jako hlavní zdroj obživy, neboť sami

¹⁰⁸ Přepis rozhovoru z 13. 1. 2014

pracovali na živnostenský list nebo jinde na plný či částečný úvazek a spíše kladli důraz na osobní předávání zkušeností. (Učitelé v centru tak působili jen podle ústní dohody a proto zde neexistoval formální vztah zaměstnanec – zaměstnavatel. Tento přístup tak může poukazovat na jistou snahu o rovnost, svobodu a individualitu.)

Tereza tak nájem splatila z masáží a o zisk z jednotlivých přednášek a kurzů se podělila s ostatními učiteli. Jejich výdělek byl proto individuální, neboť se odvíjel od odučených hodin za měsíc, případně podle počtu klientů, kteří přišli na jednorázový kurz.

Jak jsem se již výše zmínila, centrum působil ve třech oblastech. První představovalo relaxační a masážní studio „Tantra“, kde se prováděly masáže a ozdravné techniky. Druhá, vzdělávací oblast pak klientovi nabízela pravidelný a různorodý výběr aktivit. Příkladem může být například „Helenčina výtvarná dílna“, intuitivní kresba pro děti i dospělé, jóga, břišní tance a hra na zobcovou flétnu pro děti.

Třetí oblast pak představovaly zážitkové workshopy a semináře, které na sebe většinou nenavazovaly. Mezi témata pak patřily například: metody přírodního léčení aneb cesta k sobě, zdravá výživa a zdravý životní styl; reiki; magie, duchovní cesta a chrámová práce s energií ve starověkém Egyptě, technika emoční svobody EFT a vztahy, úvod do čínské medicíny, tibetské mísy, základy meditace, léčení s anděly, homeopatie, zasvěcení Ra – sheeba“ a mnoho dalších. Semináře a workshopy nebyly ve stále nabídce. Ta se postupně měnila a nabízela nové podle toho, jaký o ně byl mezi klienty zájem.

Níže tak popíšu principy technik, které jsem nejčastěji navštívila, abych mohla komplexněji nahlížet na jednotlivé nauky ke vztahu k danému klientovi a učiteli.

Jóga – V knize „*Jóga: krátká cvičení pro každý den*“ se uvádí, že jóga propojuje tělo, dech a ducha. K tomu je potřeba vykonávat ásany – tělesná cvičení, dechová cvičení – pranajámy a relaxační či meditační techniky. K navození zdraví pak musíme kombinovat všechny zmíněné techniky. Jóga má mnoho směrů a druhů.¹⁰⁹

V centru jsme cvičili především techniku hatha jógy, ta vznikla spojením slabik *ha*, představující sluneční energii, a *tha*, zastupující energii měsíce. Název tedy definuje základní myšlenku, která znamená vyrovnaní dvou základních energií, dvou polarit. Hatha jóga se soustředí na ovládnutí těla, jeho pročištění a udržení ve zdravém, dokonalém stavu. Jedná se o radikální očistu celého organismu, a proto bývá někdy označována za přípravu pro jógu. Občas se hathajóga označuje pouze jako fyzické a dechové cvičení, tedy cvičení, se kterým se

¹⁰⁹ AMIENA ZYLLA, Wolfgang Mießner a [z německého originálu... přeložila Jana BÍLKOVÁ]. *Jóga: krátká cvičení na každý den*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, s. 12-13. ISBN 9788024730363.

můžeme setkat na klasických kurzech jógy. Dále je třeba si uvědomit, že hathajóga zahrnuje i další techniky, než jsou ásany a pránájámy.¹¹⁰

Meditace - Podle Erica Harrisona je meditace prostředkem ke snížení hladiny stresu, zlepšuje zdravotní stav a pomáhá při běžných nemocech. Podstatou meditace je pak rozhodnutí, kam budeme směřovat svou pozornost.¹¹¹ Meditaci jsem v centru prakticovala na seminářích základů meditace, workshopech a někdy při kurzu jógy.

Automatická kresba je pak technika: „(...) *kdy člověk nepřemýšlí nad tím, co zrovna kreslí, ale nechá pracovat spíše intuici. Automatická kresba může sloužit jako relaxační cvičení, nebo ji lze použít např. pro diagnostiku nemocí.*“¹¹²

Reiki je univerzální léčivá energie, což je překlad japonského slova rei-ki. Reiki má tři stupně. První stupeň umožňuje člověku odstraňovat blokády, zbavovat tělo škodlivin, vyvolat uvolnění a přijímat pozitivní životní energii. V druhém stupni je možné reiki posílat v prostoru i čase, tedy třeba konkrétním lidem na dálku, ale i do minulosti nebo budoucnosti. Třetí stupeň reiki je mistrovský – učitelský. Jeho dosažení již předpokládá obrovský osobní růst na všech úrovních.¹¹³

Centrum jsem navštěvovala většinou jednou až dvakrát týdně a to především na seminář jógy s Renatou a workshopy Miloše (konající se jednou za měsíc), na které chodilo mnoho klientů a jednotlivě na sebe navazovaly. Dále jsem absolvovala kurzy „Základy meditace“ s Markem a s Terezou „Intuitivní kresbu“ a „Metody přírodního léčení“. Z jednotlivých přednášek a workshopů jsem poté vytvořila terénní deník, který jsem využila především při rekonstrukci terénu.

V níže uvedených kapitolách budu informátory, kteří využívali nabídku centra označovat jako klienty a jejich školitele jako učitele. Tato pojmenování nenesou moji subjektivní konotaci, spíše se snažím o neutrální pojmenování obou skupin.

¹¹⁰ Hatha - jóga. *Jóga-online.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-12-02]. Dostupné z: <http://www.joga-online.cz/cesty-jogy/hathajoga.html>

¹¹¹ HARRISON, Eric. *Rychlé meditace pro zklidnění těla a mysli: jak meditovat kdykoliv a kdekoliv*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 9-11. ISBN 978-80-247-3768-3.

¹¹² Automatická kresba: hlas podvědomí. *Životní energie: ...jedině příroda ví, co chce* [online]. 2007 [cit. 2013-12-02]. Dostupné z: <http://zivotni-energie.cz/automaticka-kresba-hlas-podvedomi.html>

¹¹³ Co je reiki?. *Reiki: léčivá životní energie* [online]. 2013 [cit. 2013-12-02]. Dostupné z: <http://www.reiki-energie.estranky.cz/clanky/co-je-to-reiki.html>

3.3 Jedinec a spirituální aspekty

Spirituální identita se formuje skrze jednotlivé aspekty, které společně utvářejí individuální podobu nového náboženského prožívání. Níže uvedu ty, které jsem vybrala podle okruhů témat, které informátory během terénního výzkumu v centru zaujaly.

Prvním aspektem je *zdraví a tělo*, které bylo v centru součástí témat například při cvičení jógy či meditaci. Tento aspekt a to, jak jej informátoři chápou je důležitý pro utváření jejich osobní ale i náboženské identity. Václavík pak říká, že uvědomování si svého těla a jeho kultivace: „*je chápána jako forma rituálu či přesněji jako důležitá součást našeho vztahu k transcendentnu. Jeho zanedbání naopak jako výraz vlastní omezenosti a svým způsobem jako výraz neúcty k posvátnu.*“¹¹⁴

Informátoři se o jógu začali zajímat ze dvou důvodů. Někteří kvůli zdravotním problémům a celkovému zlepšení kondice, jiní pak i proto, že hledali určitou duchovní cestu.

Jako pouze zdravotní důvod, uvedla informátorka Alena, která navštěvovala v centru hodiny jógy: „*Chtěla jsem zlepšit svojí fyziku... zbavit se problémů se zádama. (pokrčení rameny)... Chtěla jsem jógu jenom zkusit.*“¹¹⁵

Druhá informátorka Renata, která zároveň jógu předcvičovala, uvedla, že hlavním důvodem, proč začala cvičit jógu, bylo zdraví. Jelikož před několika lety prodělala nemoc, při které byla na pokraji smrti a i když tento stav zažehnala, stejně jí hrozilo, že skončí v invalidním důchodu. Jóga jí tak pomohla vrátit se zpátky k normálnímu životu. O tom, jak jógu vnímá tak uvedla: „*Jóga je mojí životní filozofií v který jde o fyzický tělo ale i duši...(přemýšlí) Každý člověk má různé myšlenky, který postupně vytvářej okolní svět, ať už pozitivně nebo negativně. (zamyšlení) Vlastně dobře je to definovaný jedním sloganem: „Jak myslíme, takoví jsme. (úsměv)“.*“¹¹⁶

Zároveň však v józe vidí něco víc, což je patrné z jejích dalších slov: „*No, učim jógu, ... což je cesta, která je otevřená všem, bez rozdílu věku... Přitom bere v úvahu i současné podmínky a prastarý učení přizpůsobuje potřebám dnešního člověka...(zamyšlení) Jóga není nějakým únikem do vysněného světa, kde nejsou žádné problémy, ale díky jógový filozofii můžem líp pochopit své tělo, mysl i svůj Já... A když si porozumíme líp, pochopíme i*

¹¹⁴ VÁCLAVÍK, David. Tělo jako chrám. Cesty a podoby revalvace těla v kontextu New Age. cit. In *Náboženství a tělo: současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. 1. vyd. Editor Zdeněk R Nešpor. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 250. CERES: Central European Religious Studies, sv. 3. ISBN 80-867-0217-0.

¹¹⁵ Přepis rozhovoru z 28. 11. 2013

¹¹⁶ Přepis rozhovoru z 10. 5. 2013

ostatní a svět kolem... (přemýšlí). Pro mě samotnou je jóga životní filozofií a určitou cestou... přítomnosti a vnitřního naplnění. ¹¹⁷

Z výše zmíněných informací je patrné, že Renata vidí v józe nejen druh cvičení ale i životní filozofii, která klade důraz na harmonii těla i ducha, což se snaží předávat i svým klientům.

Renata pak říká: „*Svý klienty směřuju k plnému pochopení přírodních zákonů... takže používám metody řízený relaxace a meditační techniky... Přistupuju ke klientům tak, aby jim navodily mír, harmonii a cejtily ve svym těle hlavně duševní klid, kterej ted' v době chaosu a stresu chybí hodně lidem a proto se uchylujou právě k těmhle technikám... takže vlastně hodně lidí hledá cestu, která jim přináší vnitřní klid, kterej je nutnej pro přežití v dnešní uspěchaný společnosti (důraz)...Cvičení jógy je jednou z těchle technik, protože spolu s dýcháním vytváří zvláštní únavu s harmonickým pocitem, kterej právě dělá pocit hlubokýho uspokojení.* (úsměv) ¹¹⁸

Tělesné zdraví je tak z hlediska výpovědi vnímáno jako podstata zdravé mysli. Vlastní seberealizace na tělesném zdraví je v centru chápána jako cesta k sobě samému. To potvrzuje i Renata: „*Každej člověk si může vybrat cestu, po který chce v životě jít a může to bejt cesta plná zdraví, ... pohody a vnitřního klidu...(zamyšlení) Naplňuje mě, že můžu pomáhat těm, který hledaj svojí vnitřní identitu, a společně můžem bejt součástí proměny.* (úsměv) ¹¹⁹

Karel Nešpor pak uvádí, že spiritualita ovlivňuje zdraví jedince a to tak, že jedinec má: „*(...)lepší duševní stav ve zdraví i nemoci, vyšší odolnost vůči stresu a lepší zvládnání zátěžových událostí. Náboženské a duchovní rituály pak poskytují také pocit jistoty a bezpečí. Duchovní život posiluje naději a jedinec má lepší schopnost vyrovnat se se smrtí.*“ ¹²⁰ Zdraví a fyzické tělo je tak aspektem, který je spjat s identitou neboť nám umožňuje nahlížet na sebe samé z jiné perspektivy.

Druhým aspektem je *příroda*, její vnímání a to, jakou hodnotu představuje pro daného jedince. Informátoři na otázku: „*Jak vnímáte přírodu, ekologii?*“ a „*Jakou má pro Vás hodnotu?*“ odpovídali tak, že přírodu chápou jako něco víc než jen fyzickou přítomnost a zdůrazňovali přesah a duchovní konotace. Například Zdeňka uvedla: „*Tak přírodu chápu jako „matku Zemi,“ její hodnota je pro mě nezměřitelná... Beru jí jako sílu, která tvoří všechno*

¹¹⁷ Přepis rozhovoru z 10. 5. 2013

¹¹⁸ Přepis rozhovoru z 10. 5. 2013

¹¹⁹ Přepis rozhovoru z 10. 5. 2013

¹²⁰ NEŠPOR, CSC., Prim. MUDr. Karel. Co je to spiritualita a čemu prospívá. *ProLékaře.cz* [online]. 2009, č. 5 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: http://www.prolekare.cz/casopis-lekaru-ceskych-clanek/co-je-to-spiritualita-a-chemu-prospiva-5483?confirm_rules=1

živý i neživý na týhle planetě... Takže jak se k přírodě chováme, chová se nakonec ona k nám...proto je důležitý přistupovat k ní s láskou a pokorou. (úsměv) ¹²¹

Alena, která byla z informátorů nejmladší, však žádný duchovní přesah nevnímala: „*Přírody si vážím, chovám se k ní šetrně, ale v mém věku jí беру jako součást... nic hlubšího v tom nevidím. (důraz)*“ ¹²²

Daniel, který v centru prováděl relaxační a energetické masáže a meditaci „Fialový plamen“ má k přírodě kladný a hluboký vztah, což dokazuje i jeho výpověď: „*(úsměv) No, tak když deš třeba na procházku lesem a koukáš kolem sebe, je jednoduchý si uvědomit, že od přírody se můžem hodně učit.(přemýšlí)... Třeba že je sama sebou, nepotřebuje si nic dokazovat... každé strom, zvíře nebo kytky ví, co je jeho úkolem a nesnaží se od ní oddělit (přemýšlí)... A právě to jsme udělali mi... ale i když se to nezdá, ještě furt jsme její součástí, nejsme od ní úplně voddělený.*“ ¹²³

Vedoucí centra Tereza také poukázala na jednotnost mezi člověkem a přírodou a řekla: „*(zamyšlení) Hmm...tak přírodu chápu jako učitelku, vážím si jejich zákonů a vim, že jsme její součástí.*“ ¹²⁴

Ze zmíněných výpovědí je patrné, že převážná část informátorů měla k přírodě silný a kladný vztah, který chápali podobnými způsoby. Aspekt *přírody* tak poukazuje spíše na nenáboženskou sféru, přesto utváří pohled jedince na jeho život a ovlivňuje jeho osobnost.

Poslední spirituální aspekt *jídlo a stravování* jsem zde zařadila především proto, že její informátoři řešili hlavně při hodinách jógy. Toto téma je součástí našeho každodenního života a odráží osobní postoj. Hlavními otázkami jsem se tak snažila zjistit jejich názor na tento aspekt: „*Praktikujete zdravý životní styl?*“ a „*Má pro Vás stravování a stolování náboženskou nebo „vyšší“ hodnotu?*“

Renata poukázala především na důležitost rovnováhy a řekla: *(úsměv) „No, člověk by měl jíst všechno, a i když cvičím už hodně dlouho jógu a všude neustále slyším, že jogíni jsou hlavně vegetariáni a že je to nejzdravější, nemyslím, že je to pravda... Člověk by měl jíst zdravě a vyváženě tak, aby v ní byly všechny důležité látky... i bílkoviny (zamyšlení)... vlastně některý aminokyseliny získáš jenom z masa...Samozřejmě nejdůležitější je vnímat své tělo a to si taky samo řekne, co potřebuje nebo ne... Třeba jóga nepřikazuje to, jak se máme stravovat, jenom doporučuje... Takže myslím, že nejdůležitější ze všeho je navození harmonie a to,*

¹²¹ Přepis rozhovoru z 22. 11. 2013

¹²² Přepis rozhovoru z 28. 11. 2013

¹²³ Přepis rozhovoru z 6. 8. 2013

¹²⁴ Přepis rozhovoru z 13. 1. 2014

*abysme se v našem těle cejtili zdravě... Jo, ale zdravý stravování nemůže bejt tak dobrý, když se k němu nepřidá cvičení. (úsměv)*¹²⁵

Jiní zase ve stravování nevidí žádný vyšší smysl, což potvrzuje Alena: „*S jídlem neplytvám, ale vyšší hodnotu v něm nevidím.*“¹²⁶ Tereza se zase snaží jíst zdravě, ale nepřehání to: „*Tak o co si tělo požádá, to mu dám, ale nějaký výraznej životní styl jako třeba vegetarián nemám.*“¹²⁷

Centrum klientovi nabízelo několik motivací (zdravotní, duchovní), které ho mohli ovlivnit k dlouhodobému navštěvování jednotlivých kurzů a technik. Důležité pak byly i osobní přístupy a názory na jednotlivé spirituální aspekty u jednotlivých učitelů, skrze které mohly ovlivňovat své klienty v postoji k sobě samým.

Hlavní obecnou motivací centra pak byla snaha pomoci klientům v jejich osobním rozvoji. Tento názor převládá především u informátorů, kteří působili ve zdravotnictví (maséři a zdravotní sestra). Což dokazuje i Tereza (masérka): „*Centrum jsem založila z toho důvodu, abych pomohla lidem v rozvoji jejich osobnosti a pomohla s jejich zdravím.*“¹²⁸

3.4 Soukromé individualizované náboženství

Klienti začali CZK navštěvovat z nejrůznějších důvodů, ovšem nejčastěji zde hledali vlastní podstatu a duchovní inspiraci, která jim byla předávána individualizovaným způsobem. Do centra pak klienti i učitelé nadále docházeli především kvůli osobní motivaci, pozitivní zkušenosti a zpětné vazbě.

Právě důraz na osobní přístup a individualitu umožňoval jedinci poznat lépe sebe sama. Tento proces poznávání je pak v moderní době spjat s obecným modelem trojnásobné individualizace, kterou charakterizuje Ulrich Beck.

Jednotlivé kroky individualizace se tak skládají z *vyvázání (osvobození)* z obecných, historicky daných sociálních forem, vazeb a závislostí, ze *ztráty stability* (ztráta tradičních jistot, víry a řídicích norem) a z *nového způsobu kontroly* (nový druh sociální vázanosti a reintegrace). Tyto tři momenty jsou, jak říká Ulrich Beck, samotným zdrojem nedorozumění a představují historický model individualizace.

¹²⁵ Přepis rozhovoru z 10. 5. 2013

¹²⁶ Přepis rozhovoru z 28. 11. 2013

¹²⁷ Přepis rozhovoru z 13. 1. 2014

¹²⁸ Přepis rozhovoru z 13. 1. 2014.

Dále se také zmiňuje o tom, že mnoho jedinců spojuje individualizaci s konstruováním osobnosti, jedinečností a emancipací, což může být správně, ovšem správný může být také jeho opak.¹²⁹

Zmíněné *osvobození* pak bylo u informátorů patrné především při otázce na náboženské vyznání a vztah k centru. Renata tak ke svému postoji uvedla: „*(přemýšlí) No, nejsem žádnýho náboženskýho vyznání, ale přesto věřím v neohraničenou a nekonečnou Prozřetelnost, která je všim a ve všem a proto jsme taky součástí toho všeho. (zamyšlení) ... Vlastně mám jedno životní krédo, který to celý vyjadřuje: „Sem kapkou v moři“ a taky „Zavři oči a uvidíš líp a... přestaň poslouchat a uslyšíš pravdu. (úsměv).“¹³⁰*

V centru jsem se také setkala s názorem, že k hledání nového způsobu života dochází u jedince až tehdy, když cítí potřebu ke změně. Tato nutnost může být způsobená ztrátou životních hodnot či složitou životní situací. Renata tak na otázku, zda potřebuje naše současná česká společnost obdobná centra CZK odpověděla: „*(úsměv) No, nevim, jestli česká společnost potřebuje takovýhle centra (přemýšlí) ... Je to otázkou vnitřního postoje, nakolik každému stačí a vyhovuje to, co v životě dělá... co ho obklopuje a jestli mu vyhovuje běžnej konzumní život... Tyhle centra většinou hledaj lidi, který se ocitnou na určitym pomezí, na rozhraní životní křižovatky, kdy se rozhodnou, co dál... (přemýšlí) Vidí sví okolí i jinak, než do teď, začnou si uvědomovat, co je v jejich životech důležitý a začnou většinou vidět svět, jak fyzickéj, tak i mentální, z jiný strany (přemýšlí) ... Maj pocit něčeho vyššího, co je přesahuje, a z určitý míry řídí jejich osudy... pocítujou potřebu posunout se někam dál... to co bylo, jim už nestačí. (úsměv).“¹³¹*

Renata tak očekává, že všichni co přicházejí do těchto spirituálních center, jsou hledajícími na své cestě a naleznou zde lepší kvalitativní změnu vlastního života. Hledání sebe sama a přesahu vlastního „já,“ tak můžeme považovat i za jednu z charakteristik New Age, který propaguje změnu k transcendentnu.

Někteří informátoři však uvedli i neutrální postoj k náboženství, tak jako Alena: „*No, postoj k esoterickéjm vědám mám neutrální... Považuju se za ateistu, ale neodsuzuju žádný duchovno (váhá) ...Možná postupem času k nějaký víře dospěju.“¹³²*

Stejně tak i Daniel má nestranný postoj k náboženství, avšak zároveň poukazuje na to, že její pluralita je stejně důležitá a každý má právo rozhodnout se podle toho, co mu

¹²⁹ BECK, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, s. 206-207. POST, 9. sv. ISBN 8086429326.

¹³⁰ Přepis rozhovoru z 10. 5. 2013

¹³¹ Přepis rozhovoru z 10. 5. 2013

¹³² Přepis rozhovoru z 28. 11. 2013

vyhovuje: „*Tak vztah k esoterice mám kladnej, nejsem přímo žádnýho náboženskýho vyznání... Každěj v něco věří, a když to člověku pomáhá, není třeba ho od toho zrazovat nebo mu vymlouvat, že je to nesmysl. (úsměv)*“¹³³

Zdeňka zase uvedla jistou víru v nadpřirozeno: „*Já věřim v dobro, v lásku, v pozitivní myšlení... co dáš, co vyšeš do vesmíru, to se ti vrátí, to pak dostaneš... Kdybych nevěřila v duchovno, nechodila bych tam!(důraz)*“¹³⁴

Ze zmíněných výpovědí je patrné, že informátoři nebyli přímo proti náboženským institucím a dávali najevo svobodu každého jedince. Jejich vyznání tak bylo spíše otevřené ke všem směrům a proudům jednotlivých náboženství.

Gábor Oláh se pak odkazuje na Charlese Taylora, který říká, že subjektivní obrat představuje přenesení pozornosti z institucionalizovaného náboženství znázorňovaného Bohem, který je mimo nás, na jedince, který hledá Boha sám v sobě. Harmonie nalezená v jedinci tak představuje harmonii se samotným Bohem.¹³⁵

Tento názor dokazuje i Renata, která dává důraz na hledání makrokosmu uvnitř nás samých: „*Tak centrum je pro klienty, který hledaj alternativní způsoby životního pohledu a cestu, která je plná vnitřního chápání... a taky jinejch věcí než jenom těch, který jsou viditelný (přemýšlí)... je to proces postupnýho... pochopení mikrokosmu a makrokosmu v nás a kolem nás... Je to vlastně takový vnímání malýho a velkýho vesmíru. (úsměv)*“¹³⁶

Tereza se vyjádřila podobně, avšak zároveň zmínila i vztah k institucionalizovanému náboženství: „*Podle mě náboženský instituce nabízej spíš zlo než pomoc, důležitější je hledání Boha v nás samotnejch, a ne někde na nebi... a taky mít otevřený srdce.(důraz)*“¹³⁷

Náboženská motivace každého jedince tak pramenila z osobního přesvědčení a zkušeností, které získali během života. Důležitým aspektem pak byl proces individualizace, díky kterému byl každý aktér v centru otevřený novým zkušenostem. Přenesení pozornosti všech členů centra z institucionalizovaného náboženství k sobě samému pak umožňovalo další osobní rozvoj.

¹³³ Přepis rozhovoru z 6. 8. 2013

¹³⁴ Přepis rozhovoru z 22. 11. 2013

¹³⁵ (Taylor: 1991) cit. IN: OLÁH, Gábor. *Zdroje spirituální identity: Případ jógy a tai-chi v Mikulově* [online]. Brno, 2010 [cit. 2013-12-10]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74989/fss_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. s. 41. Vedoucí práce Roman Vido.

¹³⁶ Přepis rozhovoru z 10. 5. 2013

¹³⁷ Přepis rozhovoru z 13. 1. 2014

3. 5 Konstruování vlastní spirituální identity

Otázka spirituální identity se postupně stává privátní záležitostí každého jedince. V procesu jeho utváření hraje subjektivita důležitou roli a tak je zřejmé, že jedinci, kteří centrum navštěvovali, tak činili ze své svobodné vůle. Klienti i učitelé však od centra měli určitá očekávání, neboť mu věnovali čas, energii a klienti i peníze.

Každý klient i učitel měl možnost individuálně zvolit, zda a jaké centrum chce navštěvovat (nebo v něm pracovat) a jelikož měl zároveň volnost a svobodu, mohl si sestavit svoji jedinečnou osobní spirituální identitu podle vlastních potřeb. Proces utváření identity se tedy skládá z různých individualizovaných nauk a filozofií. Každý aktér, který v CZK působil tak centrum chápal jako příležitost k novému uchopení svého života.

Svobodu a individualitu klientů a učitelů pak vyjadřují především jejich odpovědi na mé otázky: „*Zabývali jste se esoterikou ještě před vznikem Centra zdraví Kolín?*“ a „*Plánujete vyhledávat a navštěvovat i jiná podobná centra?*“, „*Popřípadě proč?*“

Daniel patří k těm, kterým by nevadilo působit i v jiném centru: „*Už dlouhou dobu jsem se zajímal o esoteriku, ale poslední rok to bylo z mé strany víc... Klidně budu i v jiným centru a rád. Přece je krásný, když si lidi pomáhají, zla a zápornejch věcí je na světě až moc.!(důraz)*“¹³⁸

Alena pak také uvedla, že jí nebude vadit cvičit jógu jinde: „*No tak ráda bych podobný centrum navštěvovala dál, ale když ho ve svém okolí nenajdu, dám se trošku jiným směrem a budu navštěvovat jógu někde jinde.(úsměv)*“¹³⁹

Zdeňka se ovšem rozhodla pro individuální cestu: „*Myslím, že nepotřebujeme centra, ale potřebujeme návrat k lidství.(gestikulace rukou)... a návrat k přírodě, potřebujeme osobní kontakt,... „srdíčkovéj“ kontakt! (důraz). Pomaličku se k tomu vracíme, ale bude nám to ještě dlouho, dlouho trvat, než se změní naše myšlení... takže prozatím, jdu svojí cestou... teď v tuhle chvíli mi to tak vyhovuje.(úsměv)*“¹⁴⁰

Gábor Oláh se ve své práci „*Zdroje spirituální identity: Případ jógy a tai-chi v Mikulově*“ odkazuje na Yorka, který mluví o tzv. SPINu (Segmented polycentric integrated network), což je zkratka představující popis struktury vztahů uvnitř skupin New Age. Spinová struktura pak znamená, že jeden člen v síti se nutně nemusí držet jedné vazby, ale může být ve

¹³⁸ Přepis rozhovoru z 6. 8. 2013

¹³⁹ Přepis rozhovoru z 28. 11. 2013

¹⁴⁰ Přepis rozhovoru z 28. 11. 2013

vztahu s více členy ve více centrech.¹⁴¹ Centra mohou navzájem spolupracovat, například pokud by měli klienti zájem. Vztahy však nejsou pevně dané a mohou se kdykoli zprerhat. Tato spinová struktura je aplikovatelná i na Centrum zdraví Kolín, neboť klienti mezi sebou nevytvářejí hluboké vazby a po ukončení pravidelných hodin či workshopů se rozešli.¹⁴²

Dále byl individuální přístup k výuce vidět např. u Renaty, která předcvičovala jógu a podle vlastní preference a uvážení sestavovala jednotlivé ásány (jógové pozice): „*Jóga má spoustu směrů a každé se zaměřuje na něco jiného... Protože za sebou nemám žádné oficiální kurzy, všechno jsem se učila sama a sestavu jsem si vymyslela podle sebe, jak mi to vyhovovalo. (úsměv)...* Podle mě není důležité mít přesnou sestavu, ale vnímat své tělo, poslouchat ho a potom víš, co by to chtělo za pozici... Jo ale ásany jsem taky dělala podle toho, jestli mě zaujaly. (úsměv)“¹⁴³

Individuální vztah zmiňuje i Tereza: „*(úsměv)...*No každému, kdo do centra přišel, jsme se snažili dát individuální přístup... To jaký kroužky a workshopy v centru byly, záleželo na mé intuici... a podle pozorování, co kdo potřebuje, jsem se snažila program rozšířit a upravit.“¹⁴⁴

Subjektivní spiritualita se neutváří jen v přítomnosti neboť každý jedinec má za sebou již nějakou zkušenost ať už s duchovní debatou, událostí nebo myšlenkou, kterou neustále reflektuje do současnosti. Identita tak není stálá, ale neustále se konstruuje a mění, proto ji můžeme zachytit jen v určitém okamžiku.

3.6 Jedinec a komunita

Klienti i učitelé docházeli do Centra zdraví Kolín na základě určitých motivací, které jsme probrali již výše (například zdravotní problémy nebo hledání sebe sama). Všechny ovšem také mohla lákat jistá novost a originalnost centra. „Něco nového“ tak mohlo vyvolat pocit jisté originalnosti a jedinečnosti.

O centru hovořím jako o komunitě, avšak tento pojem má více definic. Pro práci tak budu využívat definici Jana Řezníčka, který vychází z několika autorů: „*Komunita má své hranice (Navrátil, 2001), existují v ní sociální vztahy a interakce, díky kterým je komunita*

¹⁴¹ (York:1995) cit. IN: OLÁH, Gábor. *Zdroje spirituální identity: Případ jógy a tai-chi v Mikulově* [online]. Brno, 2010 [cit. 2013-12-10]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74989/fss_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. s. 41. Vedoucí práce Roman Vido.

¹⁴² OLÁH, Gábor. *Zdroje spirituální identity: Případ jógy a tai-chi v Mikulově* [online]. Brno, 2010 [cit. 2013-12-10]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74989/fss_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. s. 41. Vedoucí práce Roman Vido.

¹⁴³ Přepis rozhovoru z 10. 5. 2013

¹⁴⁴ Přepis rozhovoru z 13. 1. 2014

subjektem procesu změny (Moravec, 2006) a také v komunitě přetrvává pocit sounáležitosti a vědomí příslušnosti k tomuto uskupení (Gojová, 2006). “¹⁴⁵

Martin Lang i Gábor Oláh ve svých pracích využívají typologie kultů podle Starka a Bainbridge (1985), kteří rozlišují audienční kult, klientské kult a kultovní hnutí.

Audienční kult nemá téměř žádnou organizaci a jeho účastníci se nemusí nikdy navzájem setkat. Klientské kulty jsou pak spíše stavěny na bázi terapeutické skupiny. Kult se vyznačuje vztahem mezi vedoucím kultu a ostatními členy. Vedoucí skupiny pak nabízí určité poselství a ostatní ho konzumují, což znamená, že tento vztah tvoří učitel nebo cvičitel, který má určitou nabídku, kterou klient využívá. Kultovní hnutí pak mají organizaci blížíící se církevnímu systému.¹⁴⁶

Vztah mezi klienty a učiteli v Centru zdraví Kolín můžeme označit za volný, méně organizovaný a spíše svobodný. Klienti kteří do centra docházeli, si s učitelem nemuseli vytvářet hluboké vazby, avšak většina z těch, kteří centrum navštěvovali často a dlouhodobě, si je vytvořili.

Klienti se tak setkávali sice pravidelně, ale pouze v centru, mimo něj již ne. Jak klienti, tak učitelé měli ze společně stráveného času příjemný pocit a osobní požitek. Centrum zdraví Kolín tak můžeme označit za klientské hnutí, neboť učitel vytvářel určitou nabídku (techniky, názory, zkušenosti), které klient konzumoval a podle osobního přesvědčení jej pak eliminoval a aplikoval při utváření své nové náboženské identity.

Níže pak chci poukázat na rozdíly v postavení cvičitele/učitele, vnímání jeho role klienty a upozornit na rozdílnost utváření jednotlivých identit klientů a učitelů.

Organizace centra byla spíše volná. Hlavním zakladatelem byla Tereza, která se spojila se svými kolegy, důležitější pak pro ni byli prožitky než vzdělání: „*(úsměv) Nekoukala jsem na různé certifikáty a školení, pro mě bylo nejvíc důležitý, jestli můj kolegové měli vlastní prožitky, a když byly špatný, tak nejvíc naučili... a tyhle zkušenosti mohli předat dál, všem, který k nám přišli.*“¹⁴⁷

¹⁴⁵(Navrátil:2001, Moravec:2006, Gojová:2006) cit. IN: ŘEZNIČEK, Jan. *Komunitní práce na příkladu organizace Český západ* [online]. Olomouc, 2011 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: http://www.ceskyzapad.cz/files/dokumenty/Komunitni_prace_na_prikladu_organizace_Cesky_zapad_Reznicek_2011_bakalarska_prace.pdf. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci Cyrilometodějská teologická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Pavlína Valouchová. s. 5.

¹⁴⁶(Stark, R., & Bainbridge, W.S.:1985) cit. IN: LANG, Martin. *Život v hnutí Sahadža jóga: případ konverze či spirituální změny?* [online]. Brno, 2008 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z:

http://is.muni.cz/th/174375/fss_b/?lang=en. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Eleonóra Hamar, Ph.D. s. 10. a OLÁH, Gábor. *Zdroje spirituální identity: Případ jógy a tai-či v Mikulově*. Brno, 2009. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74989/fss_m/DSOC_FIN_TISK.pdf.

Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Roman Vido, Ph.D. s.50-51.

¹⁴⁷ Přepis rozhovoru z 13. 1. 2014

Centrum bylo po administrativní stránce soukromým subjektem a vydělávalo si samo na sebe. Dlouhodoběji zde působilo deset učitelů, kteří se zaměřovali na výuku podle osobního zájmu a přesvědčení. Jednotlivé kurzy a hodiny navštěvovalo různé množství lidí, avšak nejvíce jich docházelo na workshopy které vedl Miloš, neboť pro klienty představovaly zajímavé zpestření. Obvyklé hodiny pak navštěvovaly spíše ženy.

Dále mě zajímalo, jestli existují nějaká kritéria, která klient musí splňovat, aby mohl CZK navštěvovat. Renata poukázala na neomezenost: „*No, cílová skupina klientů je od nuly do sta... (úsměv), neomezená věkem...(přemýšlí) Přesto se nejradši věnuju hlavně dětem a dospívajícím, protože když jim ukážeš jiný perspektivy, než na jaký jsou zvyklý, tak jim to dává víc možností si v životě vybrat cestu... která nebude jenom o konzumu, ale taky o úctě a lásce k přírodě... (přemýšlí) takže potom můžu předávat budoucí generaci moudrost našich předků... a to je vlastně pro mě naprostý naplnění toho, co v životě dělám... (úsměv)*“¹⁴⁸

Působení v centru, bylo pro klienty i pro jejich učitele zdrojem určité seberealizace. Vztahy mezi učitelem a klientem pak byly individuální a utvářely se na základě osobních sympatií a společných okruhů zájmů.

Renata vedla jednou v týdnu lekce jógy pro děti, pro maminky s dětmi a pro dospělé. Uvedla tak jak vnímá vztah, který si vytvořila mezi sebou a ostatními klienty: „*(váhá)...Tak, vzhledem k mému humanitnímu zaměření mám s klientama přátelskej vztah... a taky otevřenej všemu, co je odrazem mezi náma... Je to zajímavá zkušenost, která mě učí ve všech směrech. (úsměv)*“¹⁴⁹

S výukou jsou spojené i určité naděje, které mají jak klienti, tak učitelé od sebe navzájem. Zajímalo mě tak, jak se jejich očekávání, která měli na počátku působení v centru vyplnila. Renata mi pak odpověděla: „*Hmm...tak dosavadní vyučování splnilo moje očekávání a překvapilo mě, jak dobře se lekce projevují na klientech (úsměv)... A nejvíc mě udivujou vopravdu malý děti, který jsou hodně zvědavý a pamatují si všechno, co je zajímavá a na všechno chtěj znát odpověď... Je to takový dobrodružství dětskýho poznávání (úsměv).*“¹⁵⁰

Daniel, který v centru prováděl jednou týdně energetické masáže, vyjádřil jistou snahu o pomoc ostatním a uvedl: „*Jo, mé metody mi vyhovují... Klientům jsem se snažil otevřít oči, probudit v nich jejich JÁ...a snažil jsem se, aby byli spokojený a šťastný...(zamyšlení) Mezi náma byl vždycky dobrej vztah.(úsměv)*“¹⁵¹

¹⁴⁸ Přepis rozhovoru z 10. 5. 2013

¹⁴⁹ Přepis rozhovoru z 10. 5. 2013

¹⁵⁰ Přepis rozhovoru z 10. 5. 2013

¹⁵¹ Přepis rozhovoru z 6. 8. 2013

Zdeňka uvedla, že o centru se dozvěděla přes internet: „*No, našla jsem stránky na internetu, protože se zajímám o esoteriku... Důležitým faktorem byla i doprava...(přemýšlí)* Očekávala jsem nové informace, zkušenosti a setkání s podobně zaměřenými lidmi. (úsměv)“¹⁵²

Informátorka Zdeňka pak poukázala i na negativní zkušenosti s centrem: „*Určitě jsem získala nové zkušenosti, bohužel ale i negativní, ale i to je zkušenost a posunulo mě to dál...(zamyšlení)* Přístup mě až tolik nevyhovoval, víc sem se později dozvěděla z knížek a od jiných lidí, který se touto tematikou zabývají.“¹⁵³ Vztah s jednotlivými učiteli pak popisuje takto: „*Nedá se mluvit o vztahu, teď občas Teri sleduju na Facebooku nebo na jejich stránkách... Teď ale už jde jiným směrem, než já.*“¹⁵⁴

Někteří klienti však s učiteli navázali dobré vztahy, tak jako Alena: „*Myslím si, že jsme si s vyučujícím sedli. Měli jsme si co říct a byla mezi námi příjemná atmosféra.* (úsměv)“¹⁵⁵

Z výše zmíněných výpovědí je patrné, že vztahy byly víceméně harmonické a druhé straně předávaly zkušenosti, rady a prožitky. Centrum tak poskytovalo jednotlivým účastníkům vzájemný prospěch.

Postavení jedinců v centru se pak odvíjelo od jisté míry individuality, avšak přesto mělo jistou strukturu. Nejvyšší autoritu měla majitelka centra Tereza a její kolegyně (stejně jako ona učitelé), poté následovali klienti, jejichž sociální postavení se rozlišovalo podle věku, neboť centrum navštěvovali jak dospělí, tak děti.

Zakladatelka centra Tereza se nenadřazovala a o ostatních učitelích se vyjadřovala jako o kolezích či přátelích, kteří jsou na stejné úrovni. Vztahy v centru tak byly přátelské, bezkonfliktní a učitelé se snažili jeden druhému vyjít vstříc. Z pozorování vzájemných vztahů v centru bylo patrné, že zde panovalo společné přání po kolektivní identitě, přičemž společným cílem všech aktérů bylo pomocí jednotlivých technik, kurzů a seminářů přispět k obohacení druhých a tím lépe rozvíjet a poznat sám sebe.

Pro pochopení tohoto pojmu uvedu definici Daniely Růžičkové, která ve své práci „*Význam myšlenky "oborové kolektivní identity" pro sociální pracovníky v české společnosti*“ chápe kolektivní identitu jako: „*Konstrukt vytvořený členy určité kolektivity na základě společně prolívaných a uznávaných atributů identity, přičemž nejdůležitějším z nich je cíl, který v rámci existence i činnosti své skupiny sledují a který pak logicky vyplývá z určitého*

¹⁵² Přepis rozhovoru z 22. 11. 2013

¹⁵³ Přepis rozhovoru z 22. 11. 2013

¹⁵⁴ Přepis rozhovoru z 22. 11. 2013

¹⁵⁵ Přepis rozhovoru z 28. 11. 2013

společného zájmu. Tento cíl zároveň představuje zdroj významu bytí a konání tohoto společenství. ¹⁵⁶

Kolektivní identita tak byla pro mnohé v centru důležitým aspektem, neboť jeho existence umožňovala všem aktérům mít jistý cíl, kterého chtěli dosáhnout. Toto kolektivní sdílení tak fungovalo jako určitý společenský mechanismus, který propojoval (bez sociálních a společenských rozdílů) všechny aktéry v centru dohromady. Zároveň jim pak toto vědomí umožňovalo navzájem se podporovat a sdílet osobní prožitky.

Má práce byla ovlivněna i uzavřením Centra zdraví Kolín v září roku 2013. Ukončení činnosti bylo způsobené ekonomickými důvody. Tento aspekt mi tak neumožňoval provádět delší zúčastněné pozorování, které mohlo vést k propojenějšímu a rozsáhlejšímu terénnímu výzkumu.

Centrum zdraví Kolín bylo uzavřeno pro nedostatek klientů a peněz, což dokazuje i výpověď zakladatelky centra, Terezy: *„Hmm no, tak centrum jsem zrušila z několika důvodů, jednak k nám nechodilo tolik lidí, což se nakonec projevilo v tom, že jsme neměli peníze na nájem... a abych centrum dotovala za své peníze, než by se to třeba nějakou reklamou znovu rozjelo by nešlo...(přemýšlí) A hlavně, když začali odcházet ostatní – hlavně Renata, říkala jsem si, že tady už nemám co dělat...(přemýšlí) Hlavně už na začátku, když jsem si to pronajímala, tak mi ta paní hned říkala, že sem nebude chodit tolik lidí, že tam jsou malé místnosti, takže to už na začátku zablokovala... Hlavně taky Kolín není na takovýhle centrum ještě připravenej... (pokrčení rameny) Nevím čím to je, ale jinde už to funguje.“*

O tom, co Tereza po uzavření centra dělá, řekla: *„No, tak teď mám masážní centrum v Kojicích, to je vesnice kousek za Kolínem, směrem na Přelouč... Centrum se zaměřuje na zdraví a duchovní růst (přemýšlí)... Teď cejtím, že tak jak to teď je by to mělo konečně bejt. ...Akorát bych ještě vedle masírování chtěla dělat workshopy, který bych, ale vedla jenom já sama – třeba o práci s energií.“* ¹⁵⁷

Posun pak vidí i v osobním životě, kdy jí vedení centra dalo něco dobrého i špatného: *„Tak díky působení v centru jsem určitě získala větší sebevědomí, který jsem předtím neměla... (přemýšlí) Nedělala jsem to pro peníze, ale získala jsem dobrý zkušenosti, že není esoterik, jako esoterik...třeba u Miloše jsem měla už poslední dobou pocit, že de jinou*

¹⁵⁶ RŮŽIČKOVÁ, Bc. Daniela. *Význam myšlenky "oborové kolektivní identity" pro sociální pracovníky v české společnosti* [online]. Brno, 2009 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z:

http://is.muni.cz/th/75162/fss_m/diplomova_prace_daniela_ruzickova.pdf. Magisterská práce. MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ KATEDRA SOCIÁLNÍ POLITIKY A SOCIÁLNÍ PRÁCE. s. 11. Vedoucí práce Prof. PhDr. Libor Musil, CSc.

¹⁵⁷ Přepis rozhovoru z 13. 1. 2014

cestou... na svejch workshopech prodával svoje knížky a o to mu podle mě šlo... Ale taky jsem se naučila, že těžká situace je nejlepší učitel (úsměv).¹⁵⁸

Přínos vidí i pro ostatní z centra: „*Hmm, no myslím si, že centrum bylo pro lidi velkým přínosem, ale není nutný, aby svůj rozvoj prováděli jenom v takovymhle centru. (přemýšlí)... Dnešní doba jde proti zdi, ale centrum se snažilo pomoci všem lidem v jejich rozvoji, takže pokud chtěli, rádi jsme jim pomohli.*“¹⁵⁹

U ostatních informátorů mě také zajímali jejich zkušenosti a směr jakým se vydali po ukončení centra. Zdeňka tak mluvila o svých přesvědčeních: „*No, tak centrum už nenavštěvuju, byla to dobrá zkušenost, ale už jdu svojí vlastní cestou. Došla jsem k názoru, že nejlepší je být sama sebou... (přemýšlí) Takže jo, posunulo mě to zase o kousek dál, začala jsem na sobě pracovat, tak říkajíc mě to nakoplo a ukázalo mi to nový směry... (přemýšlí) Na centru se mi líbilo, že bylo zaměřené na to, jak má člověk pracovat sám na sobě, rozvíjet svoje duchovní a intuitivní schopnosti... svoje myšlení a fantazii... a potom tam taky vznikla nádherná, ručně vyráběná dílna. (úsměv)*“¹⁶⁰

Alena zase poukazovala na vztah s Renatou: „*Poznala jsem Renatu, která viděla každodenní věci jinak a vážila si jich...Některý věci jsem si tak nikdy neuvědomovala... (přemýšlí) Ale taky díky tomu, že mi je teprv dvacet jedna a pořád se vyvíjím tak samozřejmě taky hledám nějaký smysl svého života... No, mám představy o tom, co jednou chci a jakým směrem se chci dát... Ale kdo může vědět, jak to potom jednou nakonec bude. (úsměv)*“¹⁶¹

Centrum zdraví Kolín tak pro všechny aktéry představovalo určitou možnost změny vlastního přístupu k životu a hledání transcendentna.

3.7 Zúčastněné pozorování

Vzhledem k terénu bakalářské práce jsem využila i metodu zúčastněného pozorování, kterou jsem absolvovala v roli klienta. Jelikož však vedoucí i učitelé předem věděli o mém výzkumu, mohl být jejich přístup ke mně obezřetnější. Níže uvedu některé hodiny a workshopy, které jsem v centru navštívila, co jsem se na nich dozvěděla a jak na mě použité techniky a metody působily. Cena lekcí a workshopů se odvíjela podle času a počtu klientů. Lekce jógy stála sedmdesát korun a měla trvat oficiálně jednu hodinu, ovšem někdy

¹⁵⁸ Přepis rozhovoru z 13. 1. 2014

¹⁵⁹ Přepis rozhovoru z 13. 1. 2014

¹⁶⁰ Přepis rozhovoru z 22. 11. 2013

¹⁶¹ Přepis rozhovoru z 28. 11. 2013

následovaly diskuze a tak se lekce protáhly i na dvě a půl hodiny. Workshopy pak stály okolo dvě stě padesáti korun a trvaly většinou dvě a půl až tři hodiny.

12. 2. 2013 - Kurz reiki s Terezou, cena 100 korun

Během kurzu (který byl Terezou doporučen pro začátečníky) jsme probraly jednotlivé základní čakry, jichž je sedm (červená, oranžová, žlutá, zelená s růžovou, světle modrá, indigová modř, bílá, zlatá a fialová) a každá má nějaké pole působení.

Dále nám Tereza sdělila základní informace o reiki a během ukázky pak dovolila sáhnout na tuto energii, kterou držela ve svých dlaních. Skutečně tak mohu subjektivně říci, že jsem energii cítila (nebo něco, co jí bylo podobné). Lekce byla zajímavá, dozvěděla jsem se více informací o čakrách, vesmírné energii a o zasvěcení do jednotlivých stupňů reiki.

Tereza, která se představovala jako držitelka prvního stupně reiki se snažila klientům pomocí energie ukázat, že každý se může vyléčit sám od sebe, bez použití klasické medicíny. Tereza kladla důraz na to, aby měl klient vlastní zkušenost a mohl individuálně zvolit, zda pro něj tato technika bude přínosná. Důraz na individuální volbu je pak jeden ze znaků spirituálního života, který v teoretickém zakotvení identifikovali Roof, Carroll a Rozen.

14. 2. 2013 – Workshop: Meditace, tantra jako zdroj života – Marek, cena 70 korun/student, 120 korun/dospělý

Na úvod jsme provedli desetiminutovou meditaci, která však nakonec nebyla podle Marka vhodná, neboť se workshopu účastnilo mnoho klientů. Přednáška byla zaměřená na tantru a na to, co si pod ní lidé představují. Podle Marka je tantra styl života a učení, kdy sexuální energie představuje život a pokud jí dovolíme naplnit vyšší energetická centra, můžeme si zachovat vitalitu do vysokého věku.

Marek přednášel na téma energie a poukazoval na odlišný způsob života, čímž klientovi nabídl námět k přemýšlení. Zároveň se nesnažil nikoho do svého úhlu pohledu nutit. Tento postoj dokazuje míru individuality, která byla každému klientovi přenechána. Gábor Oláh pak ve zmíněném kontextu odkazuje na Becforda, který říká, že New Age nabízí svým přívržencům maximální individuální svobodu, která je brána jako jedna z nejlepších odměn. Pocit, že si člověk může vybrat své náboženství a spirituální aktivity sám, dodává New Age na velké důvěře a konkurenceschopnosti. Podmínkou je pak pluralizovaná náboženská scéna,

protože z jednoho náboženství, které zaujímá hlavní místo ve společnosti, si jedinec nemůže vybírat.¹⁶²

19.2 – 30. 6. 2013 - Jóga s Renatou, navštěvováno dlouhodobě pravidelně každé úterý, přibližně 2 hodiny, cena 70 korun

Na první hodině jógy jsem se dozvěděla několik informací o jednotlivých ásanách (jógových pozicích). Renata se mi svěřila i se svým osobním příběhem. Měla být v invalidním důchodu, ale díky pravidelnému cvičení a vůli začala být schopná pracovat na plný úvazek. Lekce jsou pak podle Renaty vhodné spíše pro začátečníky a menší skupinu lidí.

S Renatou jsme se domluvili na ceně jedné lekce a dlouhodobější spolupráci. Hatha jóga trvala obvykle hodinu, při níž jsme cvičili jednotlivé pozice a snažili se v nich určitou dobu zůstat. Důležité pak bylo necvičit přes bolest, ale jen tam, kam dovolí tělo. Na závěr pak byla použita hudba tibetských mís a začala řízená relaxace, při níž nám Renata říkala, jak se máme uvolnit a vizuálně meditovat.

Zvuk tibetských mís měl podle Renaty ozdravné účinky, což jsme mohli pocítit i drobným chvěním či brněním v určité části těla, který se postupně rozléhal po celém těle (zvuk rezonuje s buňkou v těle a dále je vodou přenášen k ostatním buňkám, čímž je také rozechvívá. Buněčná masáž pak harmonizuje nejen ostatní buňky, ale i všechny orgány.)

Občas po hodině jógy následovala poradna, při které mi Renata radila, jak můžeme žít v harmonii sami se sebou.

Renata poukazovala na harmonii a důležitost seberealizace jak na fyzické tak psychické úrovni, která mohla být dosažena pouze pokud se klient jógou zabýval nejlépe každý den ve svém osobním volnu. Tato intenzita tak byla podle Renaty pro osobní růst nejlepší. Gábor Oláh pak odkazuje na Hanegraaffa: „*Jedinec nemusí být fyzicky přítomný u společné meditace nebo cvičení jógy, protože sám dokáže dosáhnout žádané úrovně.*“¹⁶³

¹⁶² (Beckford 2003:172) OLÁH, Gábor. *NEW AGE JAKO PŘÍKLAD SUBJECTIVE-LIFE RELIGION: Motivý "konverze" k New Age z pohledu druhé moderny* [online]. Brno, 2007 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/74989/ff_m/D.FINAL_OLAHdoc.txt. Magisterská diplomová práce. MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ. s. 71. Vedoucí práce PhDr. David Václavík, Ph.D.

¹⁶³ (Hanegraaff:1998, Heelas:1996, York:1995)cit. IN: OLÁH, Gábor. *NEW AGE JAKO PŘÍKLAD SUBJECTIVE-LIFE RELIGION: Motivý "konverze" k New Age z pohledu druhé moderny* [online]. Brno, 2007 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/74989/ff_m/D.FINAL_OLAHdoc.txt. Magisterská diplomová práce. MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ. s. 11. Vedoucí práce PhDr. David Václavík, Ph.D.

15. 3. 2013 - Přednáška Miloše – Duchovní cesta pokojného bojovníka světla – 250 Kč / 3 hodiny

Přednáška začínala meditací pomocí světla v délce dvou relaxačních písní. Poté jsme ještě vyzkoušeli tři meditační cvičení. První byla očista aury a to pomocí vizualizace vody a mořských vln, které se přes nás přelévaly a očišťovaly.

Druhá meditace pak spočívala ve velké osmičce, která symbolizovala nekonečno a nakonec osmička mezi prsy, při které jsme se měli soustředit na vizualizaci od středu prsou dolů nalevo, poté nalevo na horu, dolu napravo a poté napravo na horu. Všechny meditace probíhaly pomocí vizualizace bílého zlatého světla.

Miloš nás také obeznámil s problematikou emocionálních konfliktů a poradil nám, abychom na osobu, která chce vyvolávat konflikt, posílali do solar plexu lásku a tím byli nad věcí, čímž mu neumožníme pohádat s někým, kdo neopětuje hádku a zlo.

Také jsme využili muzikoterapii, při které šlo o to, abychom otevřeli svá srdce. Miloš zhasl světlo a začal přehrávat píseň (mantru) od Barbry Streisand. Postupně jsme se přidávali, mírně se pohybovali v kruhu a se zavřenýma očima začali zpívat mantry, které měly oslavovat dobro a mír.

Tohoto semináře se zúčastnilo deset klientů a přednášející, z toho byli dva muži.

Miloš propojoval prvky New Age - meditaci, muzikoterapii a práci s vlastní energií v jedné přednášce, jejímž cílem bylo ukázat klientům spirituální techniky umožňující sebezpoznání. Během meditace pak byla kladena snaha o vlastní prožitek, během něhož měl klient splynout s vlastním Já, nebo se alespoň pokusit vyprázdnit mysl, což podporuje teorii meditační mystiky Pavla Říčana. Gábor Oláh pak odkazuje na Yorcka, který upozorňuje na to, že cílem meditace může být harmonický stav mysli, dosažení transu nebo vyšších cílů. Meditace tak může být využita jako nástroj k dosažení cíle, ale zároveň jediným cílem může být jen samotná meditace.¹⁶⁴

11. 4. 2013- Workshop: Čakry s Milošem, 230,- předplatné, 250,- na místě

Na úvod jsme se seznámili s jednotlivými čakrami v těle. Následovala meditace, kruhová osmička a velká meditace s vibracemi čaker, při níž jsme měli zjistit, jaké čakry máme zablokované. Miloš přehrával zvuky vibrací, které byly na stejné frekvenci spolu s

¹⁶⁴ (York 1995:12) cit. In: OLÁH, Gábor. *NEW AGE JAKO PŘÍKLAD SUBJECTIVE-LIFE RELIGION: Motivy "konverze" k New Age z pohledu druhé moderny* [online]. Brno, 2007 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/74989/ff_m/D.FINAL_OLAHdoc.txt. Magisterská diplomová práce. MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ. s. 11. Vedoucí práce PhDr. David Václavík, Ph.D.

jednotlivými čakrami. Pokud byla čakra zablokovaná, tak se to mělo projevit velkým tlakem a meditace měla být nepříjemná. (Skutečně mohu potvrdit, že pokud byla čakra zablokovaná, tak jsem se necítila dobře, jako bych cítila tlak a neklid a bylo velmi těžké neotevřít oči.)

Poté byla přednáška spíše příjemným povídáním na různá témata. Například o vlivu slunce na naši psychice a nevhodnosti mazání se opalovacími krémy. Podle Miloše tyto krémy nemají žádný účinek, když už tak škodlivý, protože pokožku „vaří“ a způsobují rakovinu kůže.

Zároveň jsem si povšimla propagování knih, které si Miloš pokaždé do centra přivezl a klienti si je zde mohli zakoupit.

Miloš znovu propojoval různé prvky - meditace a čakry (energetická centra) a dával důraz na vyzkoušení techniky na vlastním těle, čímž klientovi umožňoval reflexi s vlastními prožitky. Práce energií pak v New Age hraje velkou roli, na kterou poukazuje Dušan Lužný v knize: „*Normativní a žité náboženství*.“ Energií vidí jako důležitý prvek, který spojuje všechny lidi se Zemí a s celým Univerzem. Zároveň dodává, že práce s vlastní energií a vnitřním Já vytváří subjektivní realitu.¹⁶⁵ Během přednášky pak byly patrné vlivy konzumerismu, které se projevovaly Milošovou propagací knih.

23. 5. 2013 - Workshop: Magie, duchovní cesta a chrámová práce s energií ve starověkém Egyptě – Miloš, 300 Kč

Květnové setkání s Milošem bylo zajímavé, stejně jako i ta předchozí. Tentokrát jsme se zabývali jeho esoterickými výpravami do různých částí světa, které jsou nabyty posvátnou energií. Zejména pak jeho cesta do Egypta, kterou uskutečnil v dubnu a květnu, kde se svými žáky navštěvoval chrámy a památky starověkého Egypta, aby zde meditovali a nasáli mocnou energií.

Miloš nám tentokrát také vyprávěl o Bozích, kteří k nám přišli na planetu Zemi, aby nás vzdělali a pomohli lidstvu zvýšit jeho energii a bylo duševně vyspělejší. Tyto bytosti pak vytvořili i pyramidy. Přilétli sem na létajících strojích (obsaženo i v některých starověkých textech) a přiměli obyvatele Kemetu přijít pomocí čichu do pyramid. Obyvatelé Kemetu se báli, přesto tam šli a ucítili energii na vyšším stupni integrace.

Bozi vycvičili a vzdělali kněží v Egyptě, aby s nimi mohli být ve spojení a poté odletěli. Toto spojení mělo tři stupně. Jeden stupeň trval minimálně sedm let, ale někteří ani

¹⁶⁵ LUŽNÝ, Dušan. *Normativa v New Age a neopaganismu*. cit IN: BĚLKA L., KOVÁČ M. *Normativní a žité náboženství*. 1. vyd. V Brně: Masarykova univerzita, 1999. s. 140-142. *Religionistika*, sv. 9. ISBN 80-967-8604-0.

za tuto dobu nebyli připraveni a tak celé učení mohlo dohromady trvat až třicet let. Někteří učni však přesto během procesu umírali.

V prvním stupni se dostávali na nejnižší úroveň života, na druhém stupni byli uzavřeni do sarkofágu, kde měli přejít do vyšších stupňů sfér, aby se naučili „vyšším vědomostem,“ které se nedali předat jinými technikami. Při posledním, třetím stupni - ACH - pak měli splynout se světlem „bezbřehé záře“. Miloš upozorňoval také na to, že Ježíš Kristus se učil a prošel tímto stadiálním vývojem u kněží v Egyptě.

Další zajímavostí byly sochy, které se v Egyptě nacházely. Dnes se zde také ještě vyskytují a je z nich cítit silná energie (potvrzeno po vlastní zkušenosti s jednou sochou po návštěvě chrámového komplexu v Karnaku). Skrze sochu pak mohli Egyptané promlouvat s „Bohy“ neboli bytostmi z vyšších sfér.

Dále jsme probírali Sfingu a pyramidy. Socha Sfingy může být stará až šedesát pět tisíc let a byla zaplavena spolu s pyramidami, které však podle Miloše nepostavil Cheops. Nil protékal více na západ a byl mnohem větší, proto nechápe, proč dnes egyptologové kroutí hlavou nad tím, že jsou všechny šachty a další vývody směřované na západ a ne na východ, kde se nachází současný Nil.

Dále jsme rozprávěli o slitinách kovů mimozemského původu, z nichž jsou postaveny i některé objekty v Peru a Bolívii. Miloš pak mluvil o tom, že v Egyptě neexistovali otroci. Společnost zde byla na vysoké úrovni, žena měla rovnocenné postavení, mohla být kněžkou i faraonem. Péče o domácnost pak byla rovnoměrně rozdělena mezi muže a ženu.

Hovořili jsme i o tom, že když přišli Řekové do Egypta a snažili se překládat egyptské texty tak jim je kněží raději přeložili samy, neboť dostatečně nerozuměli jejich interpretaci. Egyptané žili ve světě obrazů, hieroglyfů, kdežto Řekové ve světě pojmů, tedy tak, jak žijeme dneska my.

Dále poukazoval na to, že křesťanství v sobě neslo strach, tak jako ostatní náboženství a chtělo ovládat lid. Oproti tomu se v Egyptě žilo Hekou, magií, kterou později Řekové a slavní řečtí myslitelé převzali z Egypta (učila se zde magie, ale i o přírodní učení).

Zajímavostí byl i koloběh života a uctívání slunce. Nejdříve se slunce zrodilo, což znamenalo období dětství, slunce v poledne pak učení a slunce večer moudrost. Slunce v noci pak zobrazovalo svět po smrti, které vystříдалo znovuzrození.

Na závěr jsme pohovořili o energeticky propojených místech na planetě Zemi, které se nacházejí například mezi pyramidami v Gíze a některými oblastmi v severní Americe. Pokud pak uvažujeme o pyramidálních konstrukcích, které se dnes využívají, říká, že má vlastní zkušenosti s tím, že se v pyramidě vše násobí podle velikosti až čtyři sta krát. Proto je

důležité, abychom přicházeli do pyramid jen s pozitivními myšlenkami a pocity, jinak nám, pokud vedeme špatný život, hrozí až smrt.

Miloš na přednášce volně kombinoval prvky z různých historických a kulturních oblastí (Egypt, severní a jižní Amerika), zároveň také vedle toho popisoval egyptská „mystéria“, víru v mimozemskou civilizaci a práci s energiemi. Tento různorodý mix pak představuje jednu z charakteristik New Age. Podle Ondrašínové si jedinec vymezuje (především pak z různých náboženství a kulturních preferencí) vlastní náboženství, které se však kvůli různorodému množství výběru nedá jasně vymezit.¹⁶⁶

Zároveň Miloš organizoval prodej vlastních knih zabývajících se esoterickým Egyptem a růstovými technikami, čímž klientům nabízel prodej spirituality jako zdroj specifického druhu zboží.

Martina Dvořáková ve své práci „*Kvazireligiozni prvky v konzumerismu*“ odkazuje na O. I. Štampacha, který podotýká, že v současnosti je ve velké oblibě duchovní literatura, které se věnuje až jedna třetina veškeré světové knižní produkce.¹⁶⁷

Zdeněk Nešpor se pak v této souvislosti zmiňuje o tom, že prodej duchovní literatury patří k nejviditelnějším projevům návratu posvátna do české společnosti. V současnosti je pak největší zájem o šamanské tradice, moderní západní spiritualitu a literaturu, která odmítá religiozni zakotvení a jde jí o osobní rozvoj jedince.

Dále odkazuje na Heelase, který říká, že zájem o duchovní (náboženskou, spirituální) literaturu začal po převratu neustále stoupat. Začala se objevovat specializovaná knihkupectví, a tato literatura postupně pronikla do supermarketů a velkých nakladatelství, čímž se stala součástí konzumní kultury.¹⁶⁸

Spirituální trh pak rozšířil svou nabídku a vedle knih a časopisů se začaly prodávat i další spirituální pomůcky jako magické kameny, CD, meditační pomůcky, tarotové karty a

¹⁶⁶ONDRAŠÍNOVÁ, Michaela. cit. IN: LUŽNÝ, Dušan a David VÁCLAVÍK. *Individualizace náboženství a identita: poznámky k současné sociologii náboženství*. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2010, s. 120. ISBN 9788086702698.

¹⁶⁷(Štampach:2007) cit IN: DVOŘÁKOVÁ, Bc. Martina. *Kvazireligiozni prvky v konzumerismu* [online]. Pardubice, 2008 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/30148/1/DvorakovaM_Kvazireligiozni%20prvky_IS_2008.pdf.

Diplomová práce. Univerzita Pardubice. s. 71. Vedoucí práce Thdr. Ivan Štampach.

¹⁶⁸(Heelas 2002: 364-366) cit. IN: NEŠPOR, Zdeněk R. *Spirituální podnikání v České republice: soukromý a korporativní sektor. Lidé města: Urban people*[online]. 2009, roč. 11, č. 1 [cit. 2013-3-22]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/archiv/cisla/11-2009-1/spiritualni-podnikani-v-ceske-republice-soukromy-a-korporativni-sektor.html>

další. Nešpor pak také podotýká, že nejde o okrajový byznys, neboť roční tržby jednoho obchodu přesahují roční zisk i přes dva miliony korun.¹⁶⁹

Duchovní služby se tak staly výhodným obchodním odvětvím, které se prezentuje jako ezobyznys.¹⁷⁰

Shrnutí:

Z výše uvedených informací, které jsem získala v roli klienta CZK jsem mohla hlouběji proniknout do osobní filozofie jednotlivých učitelů. Renata se zaměřovala na jógu jak z fyzického, tak myšlenkového úhlu pohledu. Tereza se zajímala především o anděly a reiki, a Marek o tantru a její vliv na člověka. Workshopy, které vedl Miloš, pak nabízely nepřehrné množství témat, například o čakrách, meditacích, uchování energie, či zážitky a dojmy z cest, které částečně představovaly cestopis s historickým exkursem.

Všichni učitelé tak prezentovali jednu z charakteristik New Age, kdy se jejich osobní zájmy o jednotlivé esoterické oblasti propojily a vytvořily individuální myšlenkovou ideologii, kterou se svým klientům snažily předávat. Oproti tomu si klienti také volili jednotlivé přednášky podle osobního zájmu a přesvědčení, skrze které hledali sebe sama.

Partridge pak poukazuje na rozmanitost New Age: „*Pro různé lidi má mnoho různých významů. Charakteristický je také velkým vnitřním napětím a nejednoznačným diskurzem. To jen přidává New Age paradoxní rozměr. Pro toho, kdo přistupuje ke studiu New Age, je hlavní výhodou absence náležitého uceleného vymezení.*“¹⁷¹

3.8 Spirituální konzumace

V současné době se na české scéně, ale i v jiných zemích, dostává do popředí (skrze nová hnutí a individualizovaná náboženství), otázka konzumerismu a individuality, která nechce být ničím omezována.

Podle Martiny Dvořákové je u těchto nových směrů důležitý postoj k rozvíjení identity jednotlivce nezávisle na společnosti. Důležitou stránkou je však i finanční část nabízených služeb: „*Konzumní prostředí vytváří u lidí pocit, že předměty, které je mají naplnit nebo splnit*

¹⁶⁹ NEŠPOR, Zdeněk R. Spirituální podnikání v České republice: soukromý a korporativní sektor. *Lidé města: Urban people*[online]. 2009, roč. 11, č. 1 [cit. 2013-3-22]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/archiv/cisla/11-2009-1/spiritualni-podnikani-v-ceske-republice-soukromy-a-korporativni-sektor.html>

¹⁷⁰ DVOŘÁKOVÁ, Bc. Martina. *Kvazireligiozni prvky v konzumerizmu* [online]. Pardubice, 2008 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z:

http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/30148/1/DvorakovaM_Kvazireligiozni%20prvky_IS_2008.pdf.

Diplomová práce. Univerzita Pardubice. s. 71. Vedoucí práce Thdr. Ivan Štampach.

¹⁷¹ PARTRIDGE, Ch. Encyklopedie nových náboženství Praha: Knižní klub, 2006. s. 308, ISBN 80-242-1605-1.

*jejich sny, jsou k dispozici pouze za úplatu. Religiozita, která je jim nabízena, proto musí splnit tento předpoklad, aby byla u konzumentů vůbec akceptována.“*¹⁷²

Podle jejího rozdělení existují směry inspirované hnutím New Age, novopohanstvím, esoterikou a růstovými technikami čerpajícími z východních náboženských tradic. Centrum zdraví Kolín bych tak zařadila mezi esoterické a růstové techniky, neboť nabízelo možnosti sebezdokonalení a poznání sebe sama, zároveň je však propojovalo s prvky východních náboženství, které byly zdůrazňovány meditací a jógou.

V dnešní společnosti jedinec a jeho zvyšující se individualismus ovlivňuje pohled na celé společenství a naopak. Institucionalizovaná náboženství neumí s přibývajícím rychlostí změn ve společnosti současně pružně reagovat na aktuální potřeby, a proto se lidé upírají na alternativu, kterou mohou představovat tato centra. V jedinci tak vyvolávají pocit uspokojení a duchovního rozvoje a spiritualita se v dnešní době stává předmětem obchodu.¹⁷³

Zdeněk Nešpor pak v článku „*Spirituální podnikání v České republice: soukromý a komparativní sektor*“ poukazuje na Iannaccona, který mluví o tzv. spirituálním kapitálu, který je dlouhodobým konstruuujícím prostředkem, který vede k zajištění stability lidské existence. Iannaccon naznačuje, že duchovní a náboženské praktiky, víry, sítě a instituce mají určitý dopad na jedince, instituce a země. Spirituální kapitál tak lze měřit podobně jako kapitál kulturní.¹⁷⁴

Nešpor dále upozorňuje (stejně jako Dvořáková), na funkci peněz na spirituálním trhu, která není zlehčována, ale spíše naopak, je s ní výrazně počítáno. Tato skutečnost, že nabízená spiritualita umožňuje vydělat hodně peněz, není hodnocena negativně, protože ekonomický kapitál, který vzniká komercionalizací spirituálního kapitálu je důležitý a nezbytný pro další rozvoj jedince a umožňuje mu získat na vlastní duchovní cestě svobodu a nezávislost.

Závěrem pak dodává, že komercionalizovaná spiritualita sice vstoupila do mainstreamové kultury, ale to neznamená (podle představ neoklasické ekonomie), standardní chod spirituálního trhu: „*Jde o trh, kde se výrazně uplatňují sociální a symbolické sítě, dochází k explicitní „mimo-racionalizaci“, která je jen navenek kompenzovaná (pseudo-*

¹⁷² (Dvořáková: 69)

¹⁷³ DVOŘÁKOVÁ, Bc. Martina. *Kvazireligiozní prvky v konzumerizmu* [online]. Pardubice, 2008 [cit. 2014-01-21]. Dostupné z:

http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/30148/1/DvorakovaM_Kvazireligiozni%20prvky_IS_2008.pdf.

Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Vedoucí práce doc. ThDr. Ivan Štampach. s. 69 – 72.

¹⁷⁴ (Iannaccone:1990) cit. IN: NEŠPOR, Zdeněk R. *Spirituální podnikání v České republice: soukromý a korporativní sektor. Lidé města: Urban people*[online]. 2009, roč. 11, č. 1 [cit. 2013-3-22]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/archiv/cisla/11-2009-1/spiritualni-podnikani-v-ceske-republice-soukromy-a-korporativni-sektor.html>

vědeckým zdůvodněním nebo praktickou „funkčností“, zboží má charakter kompenzátorů a sám trh je jedním z činitelů symbolických významů.“¹⁷⁵

Zdeněk Nešpor tak říká, že za této situace může být spirituální trh chápán jakkoli, avšak ne jako volný trh, neboť podnikání v této oblasti je svázané sociálními tlaky, které vyřazují ty, jež se nepřizpůsobí.¹⁷⁶

3. 9 Má sebereflexe

Závěry, které se v tomto výzkumu objevují, vychází z mé pozice outsidera, z mých pozorování a mého rozhodnutí o struktuře výzkumu. Jsem si vědoma toho, že jsem výslednou práci ovlivnila osobním výběrem workshopů, seminářů, otázek pro informátory a také vytvářením sociálních vazeb. Práce je tak z velké části založena na subjektivitě, ačkoli jsem se výzkum snažila provést plnohodnotnými kvalitativními metodami.

Zároveň si uvědomuji, že pokud by centrum neukončilo svou činnost v průběhu výzkumu, mohla jsem dojít k detailnějším závěrům. Na druhou stranu jsem měla možnost přesáhnout hranice výzkumu daného centra a zjistit informace, důvody a okolnosti, které mohou doprovázet uzavření podobně zaměřených center. Současně jsem některé rozhovory realizovala, až když měli informátoři od centra vytvořený jistý odstup a tak na centrum nahlíželi z odlišné perspektivy, než jako aktivní účastníci. Tento jiný úhel pohledu tak ovlivnil i jejich výpovědi.

Jsem si také vědoma toho, že existují centra, která nabízejí obdobné techniky a filozofii jako Centrum zdraví Kolín, avšak každé centrum je individuální a má osobitý charakter, proto je nemožné nahlížet na CZK jako na typického a jediného představitele individualizované religiozity.

¹⁷⁵ NEŠPOR, Zdeněk R. Spirituální podnikání v České republice: soukromý a korporativní sektor. *Lidé města: Urban people*[online]. 2009, roč. 11, č. 1 [cit. 2013-3-22]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/archiv/cisla/11-2009-1/spiritualni-podnikani-v-ceske-republice-soukromy-a-korporativni-sektor.html>

¹⁷⁶ Tamtéž.

4 ZÁVĚR

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit, zda Centrum zdraví Kolín je na základě kvalitativního výzkumu zdrojem nové náboženské identity. Důležité tak bylo, abych popsala, jak novou náboženskou identitu vnímám. Zároveň jsem si tímto výzkumem chtěla odpovědět na otázku vlastní víry. Doufám, že výsledky z mého šetření jsou a budou pro mnohé přínosem.

V první části práce, teoretickém ukotvení, jsem se zabývala procesem vzniku identity jedince, kterou tvoří i náboženská identita, teorií sekularizace, její kritikou, procesem vývoje náboženství u nás, modernitou a úlohou náboženství v současné společnosti. Důležité také bylo zmínit nezbytné faktory, které vedly ke snížení popularizace institucionalizovaného náboženství a nárůstu obliby individualizované religiozity.

V praktické části jsem se pak snažila odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, která zní: „*Je Centrum zdraví Kolín zdrojem nové náboženské identity?*“ Podle osobního vymezení výše definovaného pojmu nové náboženské identity musím konstatovat, že z výzkumu vychází Centrum zdraví Kolín jako její zdroj.

Další otázky výzkumu se pak ptají i na to: „*Jak a proč klienti esoterického Centra zdraví Kolín hledají novou náboženskou identitu a jak je náboženská identita vnímána jeho členy?*“

Moji informátoři v centru působili z různých důvodů. Většina klientů i učitelů kladla důraz na rozvoj vlastní osobnosti a získání zkušeností. Hledání nové náboženské identity probíhalo skrze růstové techniky, semináře a workshopy, které si klient, ale i učitel vybíral individuálně, podle svých představ a zájmů.

Během pozorování v centru jsem dospěla k závěru, že jedince a jeho náboženskou identitu ovlivňují spirituální aspekty, mezi něž patří otázka zdraví, fyzická, přístup ke stravování a přírodě.

Svůj postoj k náboženské identitě jsem si pak ujasnila při výpovědích, kdy se aktéři názorově stavěli k otázce institucionalizovaného náboženství a potřebě spirituálních center v současné společnosti. Z jejich sdělení byla patrná otevřenost i to, že ne všichni informátoři kriticky přistupují k institucionalizovanému náboženství, neboť někteří jej neodmítali a vnímali jej jako součást náboženské zkušenosti.

Z výše zmíněných odpovědí je patrné, že Centrum zdraví Kolín bylo zdrojem nové náboženské identity, klienti měli na výběr, zda v centru budou chtít hledat duchovno a transcendentno či nikoli. Vše tak závisí na individuální volbě a ti klienti, kteří centrum chápali

jako její zdroj, museli hledat svou identitu nejprve u sebe. Centrum zdraví Kolín jim pak, pokud chtěli, nabízelo pomoc a odpovědi na některé z jejich otázek.

Náboženskou identitu pak vnímali různými způsoby, pro každého informátora to bylo něco jiného, avšak mnohdy se hledání osobní cesty krylo se smyslem života. Hledání harmonie v sobě samém pak mělo i náboženský charakter. Nalezení svého Boha skrze sebe sama znamenalo pro mnohé aktéry objevení skutečného Boha, neboť harmonie sama se sebou navozuje skutečnou harmonii s ostatními lidmi a s transcendentnem.

Pochopení vlastní identity je tak možným důvodem, proč hledáme víru a duchovno buď u institucionalizovaných náboženství, nebo například skrze obdobná Centra zdraví Kolín, která nabízejí růstové techniky a cvičení. Otázkou pak zůstává, zda je nový způsob hledání víry a duchovna dostatečně akceptován veřejností, tak jako institucionalizovaná víra.

Výzkum oblasti „nové religiozity“ je v Čechách poměrně novým oborem a jeho zkoumáním se zabývají především religionisté či sociologové. Širší výzkum, založený na antropologické perspektivě, by tak mohl pomoci komplexněji nahlížet na tento fenomén.

Můj výzkum by se mohl v budoucnu rozšířit a zaměřit na podobná centra a udělat etnografii či komparativní případovou studii. Oblast mého výzkumu je poměrně nová, a pokud bych měla více času, jistě bych se zaměřila i na utváření identity jednotlivých, zde uváděných osob i z jiných úhlů pohledu, například energie nebo modlitby. Zajisté by mě také zajímali osobní zkušenosti s transcendentnem a nevysvětlitelnými událostmi a jejich dopadem na utváření osobnosti jedince.

5 POUŽITÁ LITERATURA

- [1] AMIENA ZYLLA, Wolfgang Mießner a [z německého originálu přeložila Jana BÍLKOVÁ]. *Jóga: krátká cvičení na každý den*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 95 s. ISBN 9788024730363.
- [2] Automatická kresba: hlas podvědomí. *Životní energie:...jedině příroda ví, co chce* [online]. 2007 [cit. 2013-12-02].
Dostupné z: <http://zivotni-energie.cz/automaticka-kresba-hlas-podvedomi.html>
- [3] BAUMAN, Zygmunt. *Individualizovaná společnost*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 171. Myšlenky (Mladá fronta), sv. 19. ISBN 802041195x.
- [4] BECK, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Vyd. 1. Překlad Otakar Vochoč. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, 431 s. POST. ISBN 80-864-2932-6.
- [5] BERGER, Peter L a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. 1. vyd. Překlad Jiří Svoboda. Brno: Sociologické nakladatelství, 1999, 214 s. POST, 9. sv. ISBN 80-859-5946-1.
- [6] BĚLKA L., KOVÁČ M. *Normativní a žité náboženství*. 1. vyd. V Brně: Masarykova univerzita, 1999, 158 s. Religionistika, sv. 9. ISBN 80-967-8604-0.
- [7] BOWIE, Fiona. *Antropologie náboženství: [rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví]*. Vyd. 1. Překlad Jiří Svoboda. Praha: Portál, 2008, 335 s. POST, 9. sv. ISBN 978-807-3673-789.
- [8] Co je reiki?. *Reiki: léčivá životní energie* [online]. 2013 [cit. 2013-12-02]. Dostupné z: <http://www.reiki-energie.estranky.cz/clanky/co-je-to-reiki.html>
- [9] DAVIE, Grace. *Výjimečný případ Evropa: podoby víry v dnešním světě*. 1. vyd. Překlad Vladimír Petkevič. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2009, 207 s. Sociologická řada, sv. č. 9. ISBN 978-807-3251-925.
- [10] DURKHEIM, Émile. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Suchomel. Praha: Oikoymenh, 2009, 491 s. Oikúmené, sv. č. 9. ISBN 80-729-8056-4.

- [11] DVOŘÁKOVÁ, Alžběta. *Sekularizace v pojetí Petera Bergera* [online]. Plzeň, 2012 [cit. 2013-12-12]. Dostupné z: https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/handle/11025/3278/Bakalarska%20prace_Alzbeta%20Dvorakova.pdf?sequence
- [12] DVOŘÁKOVÁ, Bc. Martina. *Kvazireligiozní prvky v konzumerizmu* [online]. Pardubice, 2008 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/30148/1/DvorakovaM_Kvazireligiozni%20prvky_IS_2008.pdf. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Vedoucí práce Thdr. Ivan Štampach.
- [13] ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. 2., přehlednuté a opr. vyd., v Oikúmené 1. Praha: Oikoymenh, 2006, 147 s. Oikúmené, sv. 125. ISBN 80-729-8175-7.
- [14] FIALA, Petr. *Laboratoř sekularizace: náboženství a politika v ne-náboženské společnosti: český případ*. 1. vyd. Překlad Filip Karfík. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, 183 s. Politika a náboženství, 5. ISBN 978-807-3251-413.
- [15] GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur: Vybrané eseje*. 1. vyd. Překlad Filip Karfík. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, 565 s. Politika a náboženství, 5. ISBN 80-858-5089-3.
- [16] GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. Vyd. 1. Překlad Karel Müller. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, 195 s. sv. 3. ISBN 80-858-5062-1.
- [17] GOODRICK-CLARKE, Nicholas. *Západní esoterické tradice*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 253 s. Mysterion (Grada). ISBN 978-802-4731-438.
- [18] HAMPLOVÁ, Dana. *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti: mezinárodní srovnání na základě empirického výzkumu ISSP*. 1. vyd. Překlad Filip Karfík. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2000, 147 s. Sociologické texty, SP 00:3. ISBN 80-859-5079-0.
- [19] HAMPLOVÁ, Dana. 2011. „Náboženství a pohlaví: Proč jsou ženy zbožnější než muži?“. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 47 (2): 297-324. ISSN 0038-0288.

- [20] HAMPLOVÁ, Dana a Blanka ŘEHÁKOVÁ. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí: výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008, náboženství*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. Sociologické studie, 2009/02. ISBN 80-733-0163-6.
- [21] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2.
- [22] HARRISON, Eric. *Rychlé meditace pro zklidnění těla a mysli: jak meditovat kdykoliv a kdekoliv*. Praha: Grada, 2011, 155 s. ISBN 978-802-4737-683.
- [23] Hatha-jóga. *Jóga-online.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-12-02].
Dostupné z: <http://www.joga-online.cz/cesty-jogy/hathajoga.html>
- [24] HAVELKA, Miloš. Sekularizace, odkouzlení světa a "pluralizace náboženskosti". *Sociologický časopis* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2013, str. 225-226. roč. 49, č. 2, 221 -240 [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/1b8bb18cb3d2915cc0baf93543b9f3f4dabfee5a_13-2-03Havelka15.indd.pdf
- [25] JEDIN, Hubert. Malé dějiny koncilů - Tridentský koncil (1545-1563). *Theofil.cz: revue pro život z víry* [online]. [3. 6. 2010 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: <http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=1214>
- [26] JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1994, 155 s. ISBN 80-710-8087-X.
- [27] KUČEROVÁ, Petra. Základní informace. *Kolín - oficiální portál města* [online]. 2011, 23. 06. 2011 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.mukolin.cz/cz/o-meste/zakladni-informace/>
- [28] LANG, Martin. *Život v hnutí Sahadža jóga: případ konverze či spirituální změny?* [online]. Brno, 2008 [cit. 2014-01-16].
Dostupné z: http://is.muni.cz/th/174375/fss_b/?lang=en. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Eleonóra Hamar, Ph.D.
- [29] LUŽNÝ, Dušan. *Řád a moc: vybrané texty ze sociologie náboženství*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005, 378 s. Religionistika. ISBN 80-210-3043-7.

- [30] LUŽNÝ, Dušan a David VÁCLAVÍK. *Individualizace náboženství a identita: poznámky k současné sociologii náboženství*. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2010, 351 s. Religionistika. ISBN 978-808-6702-698.
- [31] Náboženské vyznání obyvatelstva České republiky. *Český statistický úřad* [online]. 2003, 14. 11. 2012 [cit. 2013-10-31]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/nabozenske_vyznani_obyvatelstva_ceske_republiky_23_12_04
- [32] Náboženské vyznání obyvatelstva. *Český statistický úřad* [online]. 2003, 14. 11. 2012 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004FA0D0/\\$File/41100306.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/57004FA0D0/$File/41100306.pdf)
- [33] *Náboženství a tělo*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 272 s. CERES: Central European Religious Studies. ISBN 80-867-0217-0.
- [34] NEŠPOR, CSC., Prim. MUDr. Karel. Co je to spiritualita a čemu prospívá. *ProLékaře.cz* [online]. 2009, č. 5 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: http://www.prolekare.cz/casopis-lekaru-ceskych-clanek/co-je-to-spiritualita-a-cemu-prospiva-5483?confirm_rules=1
- [35] NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.). *Jaká víra?: současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, 115 s. Sociologické studie/Sociological Studies. ISBN 80-733-0061-3.
- [36] NEŠPOR, Zdeněk R. Spirituální podnikání v České republice: soukromý a korporativní sektor. *Lidé města: Urban people*[online]. 2009, roč. 11, č. 1 [cit. 2013-11-15]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=489>
- [37] NOVOTNÝ, Jiří. *Vývoj religiozity v České republice* [online]. Brno, 2012 [cit. 2013-12-10]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/316753/esf_m/> Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko - správní fakulta. Vedoucí práce Josef Kunc.
- [38] Obyvatelstvo podle náboženské víry, podle nejvyššího ukončeného vzdělání, věku a podle pohlaví. *Český statistický úřad*[online]. 2012, 13. 11. 2012 [cit. 2013-10-31]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/A10032AF1C/\\$File/OBCR605.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/A10032AF1C/$File/OBCR605.pdf)

- [39] Obyvatelstvo podle náboženské víry v okresech. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012, 7. 4. 2013 [cit. 2014-03-07].
Dostupné z:
<http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podletematu&tu=0&th=n%C3%A1bo%C5%BEenstv%C3%AD&v=&vo=null&vseuzemi=null&void=>
- [40] OLÁH, Gábor. *Zdroje spirituální identity: Příklad jógy a tai-chi v Mikulově* [online]. Brno, 2010 [cit. 2013-12-10]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74989/fss_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Roman Vido.
- [41] OLÁH, Gábor. *NEW AGE JAKO PŘÍKLAD SUBJECTIVE-LIFE RELIGION: Motivy "konverze" k New Age z pohledu druhé moderny* [online]. Brno, 2007 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z:
https://is.muni.cz/th/74989/ff_m/D.FINAL_OLAHdoc.txt. Magisterská diplomová práce. MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ. Vedoucí práce PhDr. David Václavík, Ph.D.
- [42] PARTRIDGE, Ch. *Encyklopedie nových náboženství: nová náboženská hnutí, sekty a alternativní spiritualita*. 1. vyd. V Praze: Euromedia Group - Knižní klub, 2006. s. 446. ISBN 80-242-1605-1.
- [43] RŮŽIČKOVÁ, Bc. Daniela. *Význam myšlenky "oborové kolektivní identity" pro sociální pracovníky v české společnosti* [online]. Brno, 2009 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z:
http://is.muni.cz/th/75162/fss_m/diplomova_prace_daniela_ruzickova.pdf. Magisterská práce. Masarykova Univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, katedra sociální politiky a sociální práce. Vedoucí práce Prof. PhDr. Libor Musil, CSc.
- [44] ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 326 s. ISBN 978-807-3673-123.
- [45] ŘEZNÍČEK, Jan. *Komunitní práce na příkladu organizace Český západ* [online]. Olomouc, 2011 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z:
http://www.ceskyzapad.cz/files/dokumenty/Komunitni_prace_na_prikladu_organizace_Ceskyzapad_Reznicek_2011_bakalarska_prace.pdf. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci Cyrilometodějská teologická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Pavlína Valouchová.

- [46] SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*. 6. rozš. vyd., (Ve Vyšehradu 4.). Praha: Vyšehrad, 363 s. Moderní myšlení. ISBN 978-807-4290-565.
- [47] STAMM, Hugo. *Pozor esoterika: mezi spiritualitou a pokoušením*. Vyd. 1. Překlad Jana Zoubková. Praha: Portál, 2002, 208 s. Lidé a společnost. ISBN 80-200-1018-1.
- [48] ŠIMEČKOVÁ, Anna. *Krize identity mladých katolíků* [online]. Pardubice, 2013 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/53087/3/SimeckovaA_KrizeIdentity_TB_2013.pdf. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice. Vedoucí práce PhDr. Tomáš Boukal, Ph. D.
- [49] ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Náboženství v dialogu: kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*. Vyd. 1. Překlad Jana Zoubková. Praha: Portál, 1998, 205 p. Studium (Prague, Czech Republic). ISBN 80-717-8168-1.
- [50] VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Vyd. 1. Překlad Jana Zoubková. Praha: Grada, c2010, 205 p. Studium (Prague, Czech Republic). ISBN 9788024724683.
- [51] ZÁVODNÁ, Michaela. *Náboženství v postmodernitě očima Z. Baumana a A. Giddense* [online]. Brno, 20110 [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/274552/fss_b/. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Roman Vido.

6 PŘÍLOHY

Příloha A <i>hlavní místnost Centra zdraví Kolín</i>	76
Příloha B <i>vstupní místnost Centra zdraví Kolín</i>	77

Příloha A *hlavní místnost Centra zdraví Kolín*

Příloha B vstupní místnost Centra zdraví Kolín¹⁷⁷

¹⁷⁷ Fotografie k práci, poskytla se svolením majitelka centra.